

СТЕНОГРАФСКЕ БЕЛЕШКЕ
НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ
КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

ГОДИНА 2

БЕОГРАД 1933 ГОДИНЕ

КЊИГА 3

XXXI РЕДОВНИ САСТАНАК
НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ
КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

ДРЖАН 22 ФЕБРУАРА 1933 ГОДИНЕ У БЕОГРАДУ

ПРЕТСЕДАВАЛИ:

ПРЕТСЕДНИК

Д-р КОСТА КУМАНУДИ

ПОТПРЕТСЕДНИЦИ

Д-р АВДО ХАСАНБЕГОВИЋ и Д-р КОСТА ПОПОВИЋ

СЕКРЕТАР

МИЛАН МРАВЉЕ

ПРИСУТНИ ГГ. МИНИСТРИ: МИНИСТАР СОЦИЈАЛНЕ ПОЛИТИКЕ И НАРОДНОГ ЗДРАВЉА
ИВАН ПУЦЕЉ, МИНИСТАР САОБРАЋАЈА ЛАЗАР РАДИВОЈЕВИЋ, МИНИСТАР УНУТРАШЊИХ
ПОСЛОВА ЖИВОЈИН ЛАЗИЋ, МИНИСТАР ФИЗИЧКОГ ВАСПИТАЊА НАРОДА
ДР. ЈАВОСЛАВ ХАНЖЕК.

Почетак у 10 часова

САДРЖАЈ

Пре дневног реда: 1 — Читање записника;

2 — Саопштење да Министар финансија доставља по један потврђен примерак Закона о изванредној помоћи Станики и Мари кћерима поч. бана Матије Лагиње, Даринки Красић-Драшковић и Милки удови Петра Кочића;

3 — Саопштење предлога закона Милоја Сокића и другова, народних посланика, о изменама и допунама у инвалидском закону од 1929 године;

4 — Саопштење о конституисању одбора по предлогу закона о образовању нових срезова;

Дневни ред: Продужење претреса извештаја одбора за проучавање законског предлога о општинама.

Говорници: Милан Радовић, Михаило Живачевић, Алојзије Павлич, Душан Иванчевић, Милишко Милутиновић, Вукашин Спасовић, Милорад Марковић, Душан Поповић, Стаменко Стошић, Бранко Аврамовић, извештач већнице Др. Милослав Стојадиновић.

примедба на прочитани записник? (Нема) Примедба нема, записник је примљен. Прелазимо на саопштење потврђених закона.

Секретар Милан Мравље саопштава: Г. Министар финансија, доставља Скупштини за њену архиву по један потврђени примерак:

Закона о изванредној државној помоћи Станики и Мари кћерима почившег Бана Матије Лагиње; Закона о изванредном признању пензије Даринки Красић-Драшковић; Закона о изванредној државној помоћи Милки удови Петра Кочића.

Прејседник Др. Коста Кумануди: Ово се прима на знање. Изволите чути посланичке законске предлоге.

Секретар Милан Мравље саопштава: Г. Милоје Сокић и другови, народни посланици, подносе Скупштини на решење предлог закона о изменама и допунама у инвалидском закону од 1929 године.

Прејседник Др. Коста Кумануди: Изабраће се нарочити одбор за проучавање овог законског предлога. Изволите чути конституисање одбора.

Секретар Милан Мравље саопштава: Одбор за проучавање законског предлога о образовању нових срезова; модричког, маглајског, и босанско-грахов-

Прејседник Др. Коста Кумануди: Отварам XXXI редовни састанак Народне скупштине. Изволите чути записник претходне седнице.

Секретар Милан Мравље чита записник претходне седнице.

Прејседник Др. Коста Кумануди: Има ли каква

ског, извештава да се конституисао 21 фебруара тек. године и изабрао за претседника г. Богољуба Кујунџића, за потпретседника г. Салиха Баљића и за секретара г. Омера Кајмаковића.

Претседник Др. Коста Кумануди: Ово се саопштење прима на знање. Прелазимо на дневни ред. Прва тачка дневног реда — Продужење претреса извештаја одбора за проучавање законског предлога о општинама — Има реч г. Миљан Радоњић.

Миљан Радоњић: Господо народни посланици, прво имам да констатујем да се овде говори скоро пред празним салом и, право да вам кажем, жалосна је ствар; кад се решавају овако важни закони, као што је закон о општинама и закон о избору народних посланика, да се често пута догађа да нема више присутних посланика него што их је данас у овој сали, а на другој страни да нема ни једнога од господe Министара, као што је случај сада, па право да вам кажем, поставља се питање, да ли ми вршимо једну добру радњу, када видимо оволико неинтересовање. Али, господо, да не бих даље улазио у ту ствар, доволите ми да пређем да говорим о овоме закону.

У ниву могобројних радњи и уређења у једној држави, закони имају једну од најважнијих улога, а међу тим законима на првом месту долазе закони о самоуправама. Дати општини један добар закон, то значи уредити ту најмању административну јединицу да буде уређена и способна да обавља своје послове, а тим самим значи поставити и државу на здраве темеље. Пуних 15 година ми смо у томе погледу рањали, па сматрам да и у томе лежи један од разлога за ову неједнакост у гледиштима, која су се појавила у погледу уређења државе. Нећу о томе дуго да говорим, пошто је сада на дневном реду специјална дебата, јер је о томе требало говорити у генералној дебати; али ипак доволите ми узгред да нагласим своје гледиште о тој ствари, јер су овде имали разни предлози и разна мишљења, читане су равне пунктације и други прогласи, којима је свима дат широки публицитет и у нашој јавности и у страниј јавности, где су се они на разне начине коментарисали и тумачили. Ти коментари нису мимоишли ни Црну Гору, него се је и о њој често пута говорило. Ја ћу о томе сада бити кратак, јер ћу опширније говорити у генералној дебати о буџету, а овде ћу само да нагласим своје гледиште у томе погледу, нити у име својих колега, нити ма у чије друго име, али познавајући добро прилике и расположење мога краја и народа, хоћу да истакнем то: да Црногорци добро знају са колико је проливене крви створена ова земља и колико је Срба, Хрвата и Словенаца дало жртва за стварање ове наше заједничке куће. Господо, са истим еланом и пожртвованешћу са којом су градили ову кућу и радили на њеном подизању, са истим еланом и пожртвованешћу они ће бити кадри да бране њено огњиште од сваког онога који буде на њега напао (Бурно одобравање и плескање).

Господо, ја ћу о овоме питању и о његову историјату како су Црногорци гледали и како гледају данас на народно јединство државе, говорити у генералној дебати о буџету, а сада да се осврнем на овај закон.

Пред нама је пројекат закона о општинама. Ми сви знамо да је данашњи пројекат састављен

из неколико самоуправних законодавстава. И ја место да га нападам, право да вам кажем, радујем се и поздрављам унификацију општинског законодавства, јер тиме се је отишло да се у законодавству учини један добар корак унапред.

Кад би сте стали на једно шире демократско гледиште модерног законодавства могао би се критиковати овај законски пројекат, али ако се окренете око себе под каквим се приликама и из чега ствара овај закон, ја мислим мирне душе донети закључак да је овај закон добар и да се за њега може гласати. Овде господa из опозиције, а можда по који и из већине, говоре да овај закон није демократски, да је реакционаран због тога што није слободно гласање већ јавно. Да, господо, ми бисмо били за тајно гласање принципијелно, али, господо, ја поново понављам, наш народ каже: крој капут према себи, не сувихе дуг, јер ћеш на њ нагазити, па ћеш пасти или га исцепати. Господо, прилике су такве да нам намећу овакав закон који је стварно добар.

Ја рекох, господо, да се ставља примедба што није тајно гласање него јавно. Јесте, господо, ја знам какав је био случај код нас у Црној Гори. Ја ћу га напоменути. То је било пре рата кад су били избори. Било је јавно гласање и верујте ми, господо, знају и моје колеге из Црне Горе да су власти и владе настојавале и агитовале по селима и варошима, окупљали народ по зборовима и препоручивали извесне личности, али се је народ у Црној Гори у свакој прилици најашњавао онако како је мислио да треба да се изјасни. Сећам се да је једанпут у Подгорици био кандидован и Министар иностраних послова. Влада је агитовала, цео државни апарат био је на страни Министра. Други кандидат је био један који је пре месец дана изишао са робије, из Јусоваче. У моменту кад је имало да се решава бити или не бити, власт је довела 200 жандарма-крилаша, који су блокирали вграду, па су онда у вгради отворили сандуке са муницијом и поделили је жандармима, разуме се под видом да се одржи ред. И после свега тога око 300 људи гласало је против владиног кандидата. Ја мислим, господо, и у овим приликама сви добри грађани који воле своју општину, који воде рачуна о својој општини, они ће без обзира, да ли је јавно или тајно гласање, гласати онако како треба, разуме се ако имају грађанске куражи. А ако неко има задње намере, ако би хтео да се заклони иза тајног гласања, па да подметне свој глас као кукавица јаје, ја бих баш због таквих донео један онакав закон. Дакле, господо, тај разлог отпада што се каже јавно а не тајно гласање. Ту нема много разлога да се размислимамо.

Господо, други приговор односи се на то што се и женама не даје право гласа. Па, господо, дати право гласа женама да гласају, а не дати им право да буду биране, па каква је то доследност? Не, господо, ако треба да се женама даде право гласа, онда ја мислим да треба да им се да и право да буду биране.

Нека жена кад има право гласа, буде претседник општине, нека буде одборник, међутим господa из опозиције то неће, него хоће само њихове гласове. Е па, господо, ту нема доследности, те и тај разлог отпада. Господо, да се не варам, ни ми нисмо, и наш мушки народ најписменији,

а камо ли женски. Где ћете у вароши, одвајати неколико жена, да имају право гласа, а на селу то не дате. Она сељанка рађа синове, који бране ову земљу, и то силно, јуначки бране, она негује синове, који су готови да погину за ову земљу, а грађанка их негује у свили и памуку, па није то једно исто, те када је тако, ја писам за то да се према нашој сељанци чини та неправда.

Ми за сада, част и поштење нашим женама, имамо, господине докторе, да у њима гледамо, добре мајке, добре домаћице и добре раднице код своје куће, па када будемо мало културнији; када будемо напреднији и зрелији, ми и наше жене, онда ћемо дати право гласа и женама. Не заборавите, господине докторе, да ми нисмо најдемократскија Скупштина; да ми идемо тако далеко да и женама дамо право гласа, ми смо мало реакционарна Скупштина. (Др. Вошњак: Не треба дати исто изборно право у Словенији и Црној Гори!) Нећу у то да улавим, да врећам и Црногорце и Словене. Кад сте ме питали да ли треба женама право гласа дати, ја бих дао право гласа, али се ту не питам ни ја ни ви, ту се пита народ, коме треба дати право гласа. Ја сам очекивао, да ћете ви, господине докторе, из тих крајева донети више културе, мало више шлифа, а ми нечега другога, па да ћемо се у томе мало догунити, међутим г. докторе, у много смо се чему прилично изненадили.

Зато треба добро пазити, како ћемо и на који начин радити и доносити законе за ову земљу. Господо, овакве речи, као што су речи г. др. Вошњака, увредиле би некога другог Црногорца, мене неће увредити. Ја и сви Црногорци силно волимо Словенце и Хрвате. То нам говори историја, то нам говори прошлост. У најстарија времена, на ово ме сада назива господин доктор. Још пре 100 и више година, један од црногорских владара поручивао је Бану Јелачићу: Уједини Јужне Словене, па ћу ти уступити престо; а други од исте лозе Кнезу Михаилу: Уједини Српство, па ћу бити стражар пред шатором српскога Кнеза! Тако су, господо, говорили и мислили поглавари оне земље, а тако је осјећао и мислио цео народ у Ц. Гори о јединству Јужних Словена још у оно старо доба док су, господо, многи у другим крајевима дремали, спавали. О овоме ћу говорити у дебати о буџету, те сада у то нећу да се упуштам.

Као што сам рекао, ова два разлога о гласању и избору жена опадају. Опозиција ту нема толико права. Ја мислим да је то више да се рече рекла казала, него да је ту нечега стварног.

Са своје стране имао бих дати неке примедбе, као н. пр. о општинској управи и њеној судској извршној власти. Код наших сељака бива често пута да неко некоме прекорачи међу или му прере њиву и раније, докле је била мала Црна Гора, док је било примитивно законодавство, кмет је имао право да такве спорове пресуди. Међутим сада управа нема права такве ствари да решава него сељак мора да иде читаве дане код окружног или среског суда да му суд те ствари расправља. Знате, господо, шта то значи за њега? То за њега значи трошкови, дангуба, остављање своје спротине. Зато кад би се могло у томе нешто поправити, пређе бих за то гласао него да тражим право гласа за жене или тајно гласање.

Друга примедба моја, али, господо, ове примедбе нису због тога да ћу гласати против овога закона, пошто сам гласао за њега и у начелу; — друга примедба је о саставу општина и броју становника, колико треба да има једна општина. Код нас је случај такав, нећу да га кудим, јер је то подстицало оне горштаке на многа добра дела, али је велики број малих општина које би желеле да остану и даље засебне, за коју одлуку је овим законом дато право одборима да се изјасне хоће ли се саставити са другом дотичном општином или неће, у чему не може нико да га примора.

Код нас ће бити доста тешко, јер сваки би хтео да има своју општину, свако село, сваки ће бити против тога састављања са другом општином. Ја знам можда је за Словеначку то вгодно, али за Зетску бановину то је врло негодно и зато се могло у закон унети и рећи како имају финансијске могућности да се финансирају, да плаћају своје чиновништво и да обављају самоуправне и државне послове, онда нека и остану, а ако немају те могућности онда да се саставе са дотичном општином. Јер многе општине, које би имале добру вољу да остану самостално, биле би приморане да се саставе са дотичном општином. Знамо, господо, да само велика општина може с успехом да обавља и самоуправне и државне послове, који јој се силом закона натурају.

Ја имам у мом срезу претседника општине, који ни марјаша не прима награде за свој рад, па Вас питам одкуда такви претседник може да одговара, војној, полицијској, финансијској и свима другим властима колико их још има, што све треба преко његових леђа да пређе и који за све одговара као да прима 10.000 динара месечно.

Зато се ја плашим да ће код нас остати по старом. А ако би остало по старом, то не би вредило ништа и мислим да од тога и опште ствари би страдале.

Као што видите, господо, ја сам ставио неке мале примедбице своје, дао своје опаске на овај закон, али ове примедбице нису такве да ме изазову да ћу гласати против овога закона, јер сам и у начелу гласао за њега, па ћу гласати и у појединостима, јер сматрам да је овај закон добар и користан и сматрам да се доношењем овога закона врши унификација, а унифицирањем самоуправних закона чинимо једну велику услугу и народу и држави. (Пљесак).

Претседник Др. Коста Кумануди: Има реч народни посланик г. Михаило Живанчевић.

Михаило Живанчевић: Господо народни посланици, да овај предлог закона о општинама ништа друго не доноси него само то што ствара један тип општина у целој нашој Краљевини и изједначаје организацију наших општина, само би то било довољно да се тај закон поздравим и да се без даљега прими. Јер, господо, морамо бити на чисто са тиме, да смо до сада могли да говоримо само о спољњем нашем државном јединству, али о правом унутрашњем државном јединству, ми на жалост још не можемо да говоримо.

О њему ћемо моћи говорити тек онда, кад буду изједначене општине и кад буде изједначено целокупно законодавство на целокупној нашој државној територији. Доношењем овога закона ми чинимо један велики и крупан корак у томе

правцу; чинимо такође један крупан корак и у правцу стварања осећања о јединственој нашој националној држави. Али, господо, доношење овога закона не значи само стварање једног типа, једне организације општина. Доношењем овога закона ми чинимо такође крупан корак и ка нормализацији наших унутрашњих политичких прилика и долазимо у могућност да дамо прилике нашем народу да на челу својих општина има оне људе, које он жели, да путем избора, дакле, долази до својих општинских управа. Сматрам да су ове добити далеко веће и далеко значајније од извесних замерака, које би се могле учинити овом законском пројекту. И ако би се имало мерити да ли је боље још почекати, па да се добије један савршенији закон, или да се добије и мање савршен закон којим ће се народу дати могућност да по општинама врши самоуправу, — сматрам да би било много боље учинити ово што је сада учињено.

Из обимне дискусије, која је вођена у начелу по овом законском предлогу, пажљив слушалац није могао добити јасну претставу о томе шта се схвата под начелом самоуправе. Господа говорници, нарочито из мањине, избегавали су у опште конкретизирање тога питања. Било је речи само о томе да ли има у овоме закону самоуправе, да ли је она принципијелно обезбеђена у овоме законском пројекту или није. На жалост, радије се говорило да овде нема самоуправа него што се конкретизирало у чему има да се састоји самоуправа и шта овде недостаје, па да би ова самоуправа била потпуно обезбеђена. Сматрам да позиција мора на извесан начин да буде позитивна и конструктивна и да је велики недостатак ако опозиција не да себи труда да покаже шта би било боље од онога што она тврди да не ваља. Потребно је, међутим, да истовремено докаже да је она са своје стране на чисто с тим, шта би требало да се уради па да буде боље. Из досадашњег дефинисања самоуправе изишло би да општине стоје у некој опречности са државом, да су држава и општина два тела противположена, непријатељски постављена једно према другом, да нису упућена на сарадњу на општим циљевима и интересима, него да су упућена на неко стално ривалство и неку сталну борбу. Међутим, господо, ствар тако не стоји. Бар по моме схватању, самоуправа значи оди. увођење самоуправе значи увођење поделе послова између државе и самоуправних јединица. Држава ради оно што се тиче националне и државне целине. А све оно што се тиче једне општине, или кад буде реч о већим самоуправним јединицама, што се тиче тих самоуправних јединица, ти се послови преносе на те самоуправне јединице. То мора да буде не с тога што су то два тела која се боре и у тој борби извојевавају за себе једну надлежност него зато што је то здраво, што је корисно, што је потребно и што је то и у интересу државе и у интересу општине.

Модерна држава је и иначе сувише преоптерећена. Она је прихватила на себе многобројне задатке, о којима раније него имала ни појма, нити помишљала да их узима у своју надлежност. Отуда кад би држава узела у своју надлежност и сва локална питања, која долазе у опсег рада једне општине, она би се разламала под теретом послова. А од тога би трпели њени главни послови, општи

интереси народа и интереси општина. Стога, дакле, мислим да општинску самоуправу треба тако и посматрати.

И кад се тврди да један закон о општинама не обезбеђује општинску самоуправу, онда би имало да се докаже да држава узима у своју надлежност послове чисто локалног карактера, што нико није доказао, ни могао доказати, јер све послове локалног карактера по овом пројекту закона узима општина на себе. Дакле, може се рећи, да у погледу делокруга општинске самоуправе, ова самоуправа је оставаљена недирнута. Друго обележје општинске самоуправе је то, да те локалне послове отправља само самоуправно тело; преко својих бираних органа. Господо, и овај закон предвиђа, да се на челу општине налазе општинске управе, биране од народа. Дакле, имамо та два обележја: нетакнуту самоуправу, односно нетакнут самоуправни делокруг, и имамо отправљање тих послова преко бираних органа дотичног места. Разуме се, господо, пошто општина не претставља никакву државу у држави, већ само један део државне територије, са једним специјалним делокругом, с једне стране, а с друге стране са пренетим делокругом, она не може прекинути све везе и односе са државом.

Већ самим тим, што је у саставу са државом, самим тим што она врши и многе друге послове, који спадају у надлежност државе, самим тим она мора бити у вези са државном централном влашћу, и самим тим се намеће извесан надзор државне власти над радом општинских самоуправа. Тај надзор државних власти у интересу је и државе и саме општине. Тим надзором утврђује се: прво, да ли се општинска самоуправа креће у кругу своје надлежности законом додељене или не; друго, да ли општина не закорачава у делокруг државне власти треће, да ли општина врши дужности које су јој законом наметнуте из пренесеног делокруга и четврто, да ли уопште општина одговара својим законом додељеним самоуправним задацима. Разуме се, господо, врло је важна ствар, како је овај надзор регулисан и како се тај надзор врши. Ако се надзорној власти остави могућност, да она уноси у ту своју контролу извесну произвољност и самовољу, онда ту збиља може бити речи о томе, да је самоуправни принцип угрожен. Али ако је тај надзор регулисан и јасно утврђен законским прописима, и ако тај надзор има судски, а не неки арбитражни карактер, онда је, господо, и поред тога надзора, и баш са тим надзором, самоуправни принцип потпуно обезбеђен.

Ви сте видели у једном пропису, у коме се говори о надзору државне власти, да записнике са седница општинског одбора општински суд доставља државном надзорном органу. Овај орган може задржати извесну одлуку од извршења. У том случају општински одбор има могућности да се обрати бану, бан може дати за право општинском одбору или не дати. У случају да бан не да за право општинском одбору, онда цела ствар иде по службеној дужности пред управни суд, чија је одлука дефинитивна. Дакле, у сукобу између надзорне и самоуправне власти, последња инстанција је суд.

Према томе, господо, када у таквом спору има

последњу реч суд, онда је јасно да је ту самоу-правни принцип потпуно обезбеђен.

Један од поштованих предговорника из мањине, да би доказао да уопште не може бити речи о самоуправи по овоме законском предлогу, дао је себи труда, да поброји колико је пута у томе закону поменут начелник, колико пута Министар унутрашњих послова а колико пута самоуправа. Господо, то може бити духовито, али никако тачно; и не може претстављати никакву аргументацију. Може самоуправа у једном закону не бити уопште поменута, па да је она са 100% обезбеђена, а може бити 100 пута поменута, а начелник срески свега један пут, па да не буде уопште ни помена о самоуправи. Важна је ствар, господо, шта се даље даје у надлежност општини као таквој, како она добија своју управну организацију и какав је однос између те организације и централне власти. То је важно и битно, а не колико пута су поменути у закону, самоуправа а колико пута срески начелник, или бан. Јер начелник срески може бити поменут у смислу интервенције у општинској самоуправи, може бити поменут и у сасвим противном смислу. Дакле, из тога факта не може да се изведе никакав поуздан закључак, него је требало, и то би било много боље, указати које је то послове још требало ставити у делокруг општина, а који нису стављени, и на који начин би требало кориговати те односе између централне власти и општинских одбора па да би евентуално принцип самоуправе био потпуно обезбеђен.

Господо, свакако ми не можемо претендовати да будемо нешто посебно у овоме свету. Ми смо релативно млада држава и наша амбиција треба да буде да не заостајемо за другима, а не да истрачавамо испред других. И у овом погледу није никад на одмет направити извесно поређење са организацијом н. пр. општина у другим државама, које се сматрају напредним и демократским са великом традицијом и културом, и, тако поредећи, изводити закључке о ваљаности нашег законског предлога. Чак и када би то поређење било мало на штету нашег законског предлога, чак и тада би ми имали разлога, да, будемо с обзиром на своје специјалне прилике, задовољни, јер, свакако, не можемо да претендујемо да смо на истом нивоу у том погледу са државама, које вековима постоје, чији грађани вековима учествују у јавном животу, где се, дакле, прошло кроз један процес дуге и тешке борбе, кажем, чак и у томе случају, ми не бисмо имали разлога да будемо сасвим незадовољни, већ би имали ту ствар да посматрамо са гледишта релативитета. Али и тако посматрајући, ми имамо потпуно разлога да будемо задовољни овим законским предлогом, јер он ни у чему не заостаје од онога што видимо код других културних и напредних земаља. У њему чак има неких бољих одредаба него што видимо код других напредних и културних земаља, на која се често и врло радо код нас указује.

Нико и. пр. неће спорити да је Француска једна напредна, модерна, културна држава, да њена демократија стоји на челу европских демократија и да, према томе, поређење са њом може само да нам чини част. Па ипак, господо, код те најнапредније европске државе, ми видимо овакву ситуацију у погледу њених општина. И тамо је такође утврђена надлежност општинске управе, т.

ј. суда и одбора. Законом се набраја да одлуке општинске управе подлеже надзору и одобрењу надлежне државне власти.

Но тамо има још нешто више. Тамо може префект, који се налази на челу департамана, једне несразмерно мање јединице него што су наше баповине; по прилици равне некадашњем нашем округу, тај префект може да суспендује за један месец дана претседника општине. Министар унутрашњих послова може за три месеца да га суспендује, а претседник владе — то ће рећи она странка која је на управи земље — може да га смени и да распусти одбор.

Код нас, господо, то не стоји. Код нас то стоји само за један једини случај: кад општински одбор, односно општинска управа, покушају да злоупотребе самоуправу, када се они, у место да се ограниче на своју надлежност, упусте у политику и то не политику државну, корисну по јавне и народне интересе, него ако допусте себи да чине неке антидржавне манифестације. То је једини случај у коме може бити општинска управа смењена. Али је то и један равлог изузетног карактера. Ствар је дотичне општинске управе, да ли ће дати повода да уопште тај разлог наступи. Иначе ни у једном другом случају, као што сте могли видети из законског предлога, не може доћи до такве ситуације.

Даље, господо, и по француском законодавству, ако општинска управа одбије да изврши неку дужност која спада у њену надлежност, надлежна надзорна власт може наредити извршење тог посла на терет општине. Даље, потребно је, одобрење надзорне државне власти за продају имовине непокретне, за дуже закупе, за предузимање радова који повлаче веће издатке, за измену намене јавним грађевинама, за равне уредбе, за отварање улица, за увођење намета преко извесне висине — као што је и код нас случај — за закључивање зајмова изнад извесног износа, за увођење трошарине, за одобрење буџета и т. д. Дакле, углавном, може се рећи, да је наш закон рађен по угледу на француски закон или да се подудара потпуно са начелима француског законодавства.

Што се тиче Енглеске, која деценијама бива навођена као пример у овоме Дому за нас, ми видимо да се тамо за пасивно бирачко право, т. ј. да се буде одборник, вахтева извесан ценаус, који прелази 500 фунти стерлинга. Даке, свакако један услов навадан и реакционаран, али услов који се одржава.

Друго, господо, и рад енглеских општина сто и под надзором централне власти. И енглеска општина мора да се обраћа надзорној власти да би извесна њене акта била одобрена, и она мора да има одобрење кад доноси, полициску или санитетску уредбу или кад се ради о помагању сиротиње и, уопште, при свима пословима који имају везе са финансијском администрацијом као и при закључивању зајмова уопште. Финансирање општина подлеже контроли рачуноиспитача. У Енглеској постоји и установа инспектора, који у свако доба могу прегледати рад општинских управа. Да не би директно био повређен извесан обичај код самоуправа прибегло се да држава у слушају да општини даје дотације, контролине рад општинских управа и гледа како се троши новац који се до-

тира. Према свему овоме, и у Енглеској, као што видите, општинска самоуправа не претставља државу у држави, него разумну поделу послова између општинске и националне самоуправе.

У Немачкој, о чијој се самоуправи нема повољно мишљење због њеног ранијег недемократског политичког режима, самоуправа је доста широка, Али карактеристика њена је у томе што општински одбор не управља директно општанским пословима него бира једног органа, који, као чиновник, врши те послове под надзором тога општинског одбора. Такав је случај код општина Сједињених Америчких Држава.

Али и ако овај закон претставља крупну тековину што изједначаје законодавство наше државе и ствара један тип општина, и ако он испуњава све услове које треба да испуни један модеран закон о општинама, иако је овај закон рађен без веће на моментану ситуацију и моментане потребе, него с обзиром на трајне потребе и трајни народни интерес, ипак се овом закону, поред свих његових добрих страна, могу да учине неколико крупних приговора. Тако у § 51 оставља се бановинским већима да донесу уредбу о томе: како се састављају кандидатске листе, како се састављају бирачки одбори, као и да пропише поступак код гласања.

Господо, ја мислим да та одредба није добра и није смела да нађе места у овом законском предлогу. Није смела да уђе у овај закон просто из разлога што не значи изједначење закона о општинама и стварање једноставног типа општина, него, напротив, на место седам подручја која су раније постојала, она ствара сад девет подручја, бар у погледу једне материје.

Не видим, господо, никакав оправдани разлог да се изборни ред не изједначи за све бановине и за све општине. Баш са политичког гледишта, ја сматрам да изборни ред и начин како се састављају кандидатске листе и врше избори, пошто је то оно што је видљиво за све грађане, не сме показивати разноликост већ пуно јединство на целој државној територији. Зато сам мишљења да овај пропис треба заменити прописом који би гласио да све те ближе одредбе има да пропише уредбом Министар унутрашњих послова у сагласности са Министарским саветом, јер само на тај начин овај би закон у истини постигао оно што му је циљ, тј. да изврши изједначење ове врсте законодавства.

Даље, господо, исто тако може да се каже и за § 85 којим се оставља бановинским већима доношење уредбе о општинским службеницима и регулисању њиховог положаја. И ту нема разлога ја тако сматрам да стварамо разноликост. И ту треба Министар Унутрашњих послова да пропише једну уредбу, којом ће се на исти начин регулисати питање особља свих општина у земљи, тражити исте квалификације, стављати исте услове за унапређење, ве пензионисање или отпуштање. Свака разноликост у овом погледу оставља утисак да уједначење општинског законодавства не постоји.

Даље је, господо, учињена још једна омашка. Наиме у § 37, у коме се говори о састављању кандидатске листе, не тражи се пристајак кандидата у одборника. Међутим у § 57 обавезују се изабрани кандидати под претњом казне да се приме

тога звања. Господо, то је с једне стране нелогично, с друге стране може одвести извесним аномалијама и апсурдностима. Ако би, господо, овако остало, онда би једна опозициона група могла изети најугледније чланове већине и поставити на своју листу као кандидате за одборнике, не питајући их, јер не мора да их пита, па ако случајно та група добије већину или једну трећину, која се предвиђа, онда изабрани мора да се прими одборничке дужности. У противном он би морао бити кажњен новчано или затвором. Стога, ако се сматра да се овај кандидат по пропису § 57 мора примити одборничке дужности, онда треба отклонити ову аномалију на тај начин, што би се захтевало да се уз кандидатске листе поднесе и пристајак свих кандидата одборника. У томе случају, кад се пристајак добио, нема више никакве незгоде, ако се тај кандидат натерује да се прими дужности.

Господо, могло би још да се проговори, бар са практичног, ако не са теоријског гледишта, ономе пропису, који омогућава да листе које не добију већину имају $\frac{1}{3}$ представника. На први поглед ова одредба изгледа веома напредна. Међутим тај појам напредан је јако мутан и неодређен, јер се сматра да је напредно све оно што не постоји и што није у пракси.

Ја мислим да је много боље да ми у месту тих термина, употребимо термин: целисходност, корисност, ваљаност и т. д., јер онда имамо јаснију ситуацију, пошто све ново не мора бити добро. Самим тим што се уводи оваква могућност, ми претварамо општинске управе у мале парламенте, дајемо им чисто политички карактер и идемо на то да се политичка борба развија и ту и да узме што више маха. Велика је заблуда, господо, мислити да ће се појачати контрола над општинском управом и њеним радом, ако се допусти тој мањинској трећини да уђе у одбор. Ако ви имате општинску управу хомогену, онда имамо потпуно одрешене руке одборника према тој општинској управи. Одборници ће видети ефикасну контролу, ценити свари према своме надубљеном уверењу и нападати све оно што је за нападање и осуђивати све што је за осуду. Али ако ви поред две трећине већине увучете и једну трећину одборника из мањине, онда ћете створити такву ситуацију да ће се ти одборници из већине сматрати морално обавезаним да бране све што ради управа, без обзира како мисле о томе раду. Довољно ће бити да неки поступак општинске управе буде нападнут од оне трећине из опозиције па да они из већине, и против свог уверења, бране поступке општинске управе. Ја начелно немам ништа против овога увођења мањине, али сматрам да ће последица бити та, да ће се смањити контрола над радом општинске управе и да ћемо ми натерати већину да брани ствари, које она иначе не би бранила, које би, не само нападала, него и онемогућила, кад би била остављена сама себи.

Поред тога не сматрам да је то сувише корисно да ми уносимо много политике у општине. Можда би боље било да грађани тамо сарађују са обзиром на локалне програме и на ваљаност извесних грађана као кандидата и тако добијамо радне општинске управе, него да уносимо у општине партизанство и оне елементе, који са ло-

калним интересима немају ничег ваједничког, Сматрам да би тако рад општинских одбора био ефикаснији.

Сматрајући да ове одредбе којима сам приговорио не би требале да буду остављене, гласаћу са закон изузев ових одредаба. Молим Народну скупштину да прими ове моје предлоге, т.ј. да уредбу о саставу листа као и да уредбу о општинским службеницима прописне Министарство Унутрашњих послова. (Одобравање).

Претседник Др. Коста Кумануди: Има реч г. Алојзије Павлич.

Алојзије Павлич: Господо народни посланици, после ових великих говора о закону о општинама, јављам се сво и ја за реч да говорим у специјалној дебати, па ми се одмах појављује пред очима наша престоница Београд са калдрмисањем престоничких улица. Такав ми изгледа и овај наш поступак и рад у одбору, који је читав месец дана проучавао овај закон, тако и ова наша дискусија у генералној и специјалној дебати. Како су се калдрмисале улице у Београду, у нашој лепој престоници, коју ми љубимо сви из свег срца. Најпре су се калдрмисале главне улице, ударен је и плочник, и бетонирало се, и асфалтирало се, и кад је све свршено и кад је требало положити трамвајске трачнице, онда се је тек приметило да треба да се положи каблови и водовод, и онда се је све трзало напоље и асфалт и бетон и морало се радити све наново. Услед тога се је и догодило да данашња београдска општина после 14 година рада има 700 милиона дуга, а то је, господо, једна велика срамота за нашу престоницу Београд. То долази отуда што се тамо ништа није радило систематски, јер они који су били на челу београдске општине ништа нису знали, него су само трошили народни новац, зато се је и догодило да, кад су већ биле постављене и трачнице, да се је морало кварити и трзати и бетон и асфалт и све друго радити поново.....

Претседник др. Коста Кумануди: Господине посланиче, изволите говорити о предмету, јер није реч о Београдској општини.

Алојзије Павлич (наставља): Ја сам ово навео само као један пример и упоређење за наше поступке у Скупштини. Овде се, господо, ништа није начелно говорило нити су изнети принципи на којима треба да базира овај општински закон. То се је исто дешавало и код закона о изборима народних посланика. Ми смо се ту разговарали и већали данима и недељама, а онда је дошла владина већина, и г. Трбић донео је један амандман, за који нико није знао од нас посланика, и на једанпут све је окренуто на главу. То се може и сада десити да у последњем тренутку влада и неки члан њене већине донесу један амандман којим ће изменити цео овај закон.

Сада, пошто сам говорио као прави Југословен у југословенском језику, пре него пређем да говорим како ви кажете "нашим" језиком, то јест на словеначком, хоћу само ово да кажем.

Ми знамо да је наш Парламенат стално у некој кризи. Треба најпре да знамо шта је то парламенат, на каквим идејама базира парламенат и мој велики друг и пријатељ извештач већине г. др. Стојадиновић требао је да нам објасни шта он разуме под самоуправом. Међутим, г. др. Стојади-

новић говорио је о самоуправама, али није дао тачну дефиницију самоуправе, а то долази отуда што он нема класично образовање. Само они који су били у класичним гимназијама, само они могу имати јасне појмове о томе шта је Парламенат и самоуправа, да би се могли изградити правилни закони о томе. Парламенат, господо, базира на идеји дискусије и идеји јавности.

У парламенту нај се diskutira. Parliament ne sme biti samo glasovalna mašina (Ploskanje). Ne velja najprej disciplina kluba odnosno stranke, ampak prvo je resnica, prvo je svoboda in pravica potem pa disciplina kluba, ali stranke. Jaz čeprav sem član kluba JRS stranke iz katerega še nisem izstopil, iz katerega me še niso vrgli, čeprav sem vedno najodločeneje v opoziciji, čeprav najodločeneje kritiziram delo vladine večine, ker vem da to delo ni konstruktivno nidošlo. (Ploskanje). Poglejmo samo kako se pri nas tu diskutira. Prepričan sem, če bi prišel k nam gospod Branislav Nušić, da nebi spisal samo drámo ali pa šaloigro komedijo o narodnem poslancu in o ministru, ampak tudi o naših poslancih v tem teatru. (Ploskanje). Glasovi: Tako je! Jaz bi prosil vse prisotne poslance vladne večine in manjine, da če kdo kaj pametnega pove da se to sprejme ne glede ali pripada vladini večini ali manjini. Poglejte samo kaj se godi v francoskem parlamentu. V Franciji so izglasovali nesaupnico predsedniku vlade Heiet-u in vlada je padla ker je lastni klub glasoval proti svojemu predsedniku. Ali n. pr. da omenim Briand-a, velikega pacifista, za katerega pacifistno politiko so glasovali vsi poslanci brez tjeme kajti ti francoski poslanci vedo, da je prvo renica, svoboda in potem šele klubska disciplina. Ker pa je pri nas ravno nasprotno, zato tudi tič ugled našega parlamenta tak kakoršen bi bil, če bi vsi glasovali po svoji vesti, delali po svoji vesti. Jaz vem da bodo poslanci iz Dravske banovine zelo težko zagovarali ta zakon pred svojimi volilci. To pa zato, ker je ta zakon slab, ker pomeni za nas v Dravski banovini veliko nazadovanje. Sedaj pa ko sem pojasnil na kterih idejah bazira zdrav parlament, naj še pojasnim, kaj je to самоуправа, kaj je to autonomija pred katero imajo nekateri silen strah, avtonomija, nekateri praviji atonomija. Kaj je to самоуправа? самоуправа je metoda vladanja pri katerem so vladajoči in vladanci popolnoma enaki, ali v našem srbskem jeziku „samouprava jeste metoda vladanja, gde su oni koji vladaju i oni nad kojim se vlada potpuno jednakopravni.

Ни пошто по овај дефиницији, нема самоуправе у овом закону, зато ја и гласам против овог закона.

У § 1 се каже: општине су самоуправни тела, а ако ни један други осим Др. Вошњака, ту у Парламенту није добро одређено, и дефинирао појам самоуправе, како можемо ми онда говорити о самоуправи? Још наш уважени друг др. Стојадиновић не може дефинирати самоуправу, он је казао: „самоуправа је оно што је“ то је „диркум скрипцио“, он није дао јасну дефиницију, и то силно жалим, да један др. Стојадиновић, који је један мој најбољи пријатељ, издао реви о општинама, и нашим општинским самоуправама, а не зна шта је то самоуправа. Ја знам да он зна као претседник овога клуба, као претседник одборске већине, да није смео да каже, то што има у срцу, па и

моји другови из Дравске бановине, не кажу пети-ну; шта имају у срцу, пошто знам да су они демократи а не реакционари, и онда ја као посланик Дравске бановине, чиним ову примедбу. У § 3. свака општина мора имати, најмање 3.000 становника, тако се каже, а онда одмах следује изузетак, у местима где то захтевају теренске прилике, и други посве оправдани разлози, општине могу имати испод 3.000 становника. Шта је то, јер је то какав закон? Закон треба да је јасан, закон треба да каже има две хиљаде или једну, и тако што.

И ја кажем са овога места, што сам казао и за закон о трошарини на алкохол и пића, што сам казао и о закону за раздужење сељака, да се не може овај закон о општинама донети за читаву државу, ако би ми били одушевљени за југословенско јединство, као што јесмо. Треба да донесемо један оквирни закон, а бановинско веће треба да донесе закон за поједине бановине, и онда не би било приговора, само треба донети оквирни закон.

Ми видимо да се не може донети закон о раздужењу сељака. Ко има материјала? Само Бановина дравска, и бан Дравске бановине послао статистику и материјал, а друге бановине ништа нису послале, и тако се може један закон припремити о свом материјалу и без статистика, без познавања прилика, не може се и ми видимо колико су они трошили и већали, а данас немамо закона о раздужењу сељака, и тако је за све ове законе, што је потребно да имамо. Централнизирање у Београду треба, а ја нисам за ову демократију, ја сам за аристократију, нисам за демократију масе, демократија масе је деспотија, најбоље нека владају они који су били васпитани који су способни, а не маса, маса је глупа, и не зна зашта гласа, и камо иде.

Господо, да нема самоуправе, види се у § 4, у коме се каже: „Решавање спорова о границама између општина спада у надлежност среског начелника“... Па где вам је ту, господо, онда самоуправа?! То нека решава Банско веће, а не само да је декретисано, већ да је бирано, а не срески начелник. Ја сам разговарао са среским начелницима у Словенској и казао сам, да једно и друго не сме бити. (Рисјо Ђокић: Јесте ли ви казали: да је маса глупа и да је народ стока? Нека се то констатује стенографски). Нисам казао, да је народ стока. (Рисјо Ђокић: Нека се запише то: Маса је глупа и народ је стока). Нећу с тобом да разговарам, јер си био толико пута под судом. (Рисјо Ђокић: Нека се запише и констатује ово, што сте казали: Маса је глупа и народ је стока!) Сви су ми сведоци, да ја нисам казао, да је маса стока. Глупа јесте, то знам. (Рисјо Ђокић: Доста је и то!) А то не важи за наш народ него за некога другог а међу те друге и ви спадаате! (Рисјо Ђокић: Ја нисам најнеписменији и најглупљи од сељака, али ти си најглупљи од попова!)

О границама нека решава банско веће које је бирано а не срески начелници. Ја сам разговарао код нас са среским начелницима и они су ми казали: Ми знамо да је закон све. Ми би то учинили, али бан каже: Имам наређење од Крамера, па шта ћемо. Онда, господо, где је правни поредак у

држави?! Прво закон, и закону треба да служе сви и начелник и бан и министар,

Онда, господо: у § 17 имамо једну примедбу. Ту је у питању: шта ће бити са овим радницима, који раде пуно времена у индустрији, у рударским крајевима, као у Загребу, у Београду, у Љубљани или у Трбовљу, и онда кад сврше посао и кад су отпуштени, нека иду у сеоске општине, нека се сеоске општине за њих брину, од којих нису имали пребијене паре примитка и прихода.

Зато треба да се дозволи да сваки буде примљен, који пет година живи у једној општини, та општина мора да га прими за свога члана. О § 8 нећу да говорим - о женском праву гласа, иако сам по својој идеологији ја за то, али хоћу да говорим о § 28. о тачки петој, да не могу бити ни одборници, ни претставници кандидатских листа крчмари и гостионичари, јер ако је општински претстојник (претседник) гостионичар, ви сви знате, да се код њега у кафани мора да пије, да се троши новац, и онда би он имао врло велику зараду, ако би био и претседник општине. То особито важи код нас у Дравској бановини, јер су се тамо чиниле због тога велике злоупотребе. Дакле у § 29 где се каже ко све не може бити стављен на кандидатској листи, да се дода да ни гостионичари и крчмари не могу бити стављени као кандидати, и ја вам то, господо, кажем као трезвењак. (Рисјо Ђокић: То није истина, код „Петрограда“ пијеш вино све на литра!) То није истина. Зато треба да се унесе нарочито у закон, да општински претседници не могу бити гостионичари ни крчмари. (Рисјо Ђокић: Ни попови.) Ти мене нећеш тиме наљутити.

Тако исто имам да учиним примедбу код § 51 где се каже: Ближе одредбе о саставу кандидатских листа, о саставу и раду бирачких одбора, и о поступку гласања прописане уредбом за сваку бановину бановинско веће. Овде није утврђено, које је то бановинско веће које ће ово да уради? Да ли је то оно бановинско веће, које данас постоји, и које је постављено или ће то бити оно бановинско веће које ће тек бити бирано?

Тако исто имам да кажем неколико речи о § 56 где се говори о заклетви која гласи: „Ја Н. Н. закљичем се јединим Богом да ћу Краљу и Отаџбини бити веран, да ћу се у раду придржавати Устава и земаљских закона, да ћу чувати државно, и народно јединство“..... Добро, и ја сам за то само имам да кажем, да сам ја, овде у Београду, већ целу годину дана, и нико ми није то објаснио, шта је то државно, а шта народно јединство. Мени је, господо, државно и народно јединство једно исто, бар ја тако разумем, али ако ко разуме ту културно јединство, ја имам да кажем да сам ја национално Југословен, а културно Словенац, а не као што је казао г. Грга Анђелиновић да је он југословенски Хрват, и према томе, ако би он био у Задру, он би био талијанско ориентисани Југословен.

Срб нека буде Срб, Хрват нека буде Хрват а Словенац нека буде Словенац, политички смо један народ и Мађари и Немци и Арнаути, и сви који у нашој држави живе. (Узвизи; Није тако! — Граја и приговори). Народ је мени исто као нација Staatsvolk, а словеначки и хрватски народ нешто друго значи. И ако би ја говорио на словеначком језику ви би сви отишли као што је

прошле године кад је говорио Урек ви сте сви напустили и отишли пошто нисте разумели.

У § 69 каже се, да на челу општине стоји претседник а претседник општине је онај одборник који је изабран као носилац најјаче кандидатске листе. Према томе је могуће да и најмлађи човек буде претседник општине који ништа не разуме и ништа не зна у стварима општинске самоуправе. Зато бих ја предложио да тај носилац листе има најмање десет или осам година учествовања у општинској управи, да би тако знао како се у општинама ради, иначе друкчије он може да уништи потпуно општинску управу. И онда за њега је потребно, — ја као духовни аристократа то тражим, — треба да има духовне квалитете а не сме сваки да буде претседник општине док би по овом систему могао сваки да буде. Да не буде као што је био један министар, који је прогонио Хрвате и Словенце, најгори централиста постане федералиста и републиканац и најгори непријатељ наше државе као што је случај са Прибићевићем. Јер се није питало ко је овај човек? (*Росио Ђокић*). Сваки има право и може да поманита као и ти и Шарин!

У § 85 опет се говори да ће бановинско веће донети уредбу о општинским службеницима, али се не каже које је то бановинско веће, декретисано или не, који су хлапци, сужни, или које ће народ да бира? И тако је питање ко да буде бан, да ли да буде биран од бановинског већа или да буде декретисан из Београда?

Види се и у § 98 где се каже да општинске буџете у којима општински прирез на државне непосредне порезе није већи од 200% одобрава бан. То није добро! Требало би рећи да одобрава бановинско веће. А буџете преко тога процента одобрава Министар финансија. А где је онда самоуправа? Откуда Министар финансија познаје прилике у свима бановинама? Он ништа не зна. Ми видимо како нико више у овој земљи није задовољан. Откуда он може познавати прилике на пример у Словеначкој или у Вардарској бановини. Зато општинске буџете може да утврђује само бановинско веће, коме су прилике познате. Због оваквог рада општинских управа видимо, да је у земљи и Дравској бановини 70% незадовољно са режимом.

Господо, ја ћу врло брзо да завршим, само би желео да скренем пажњу још на неке ствари. Тако се овде у једноме од параграфа каже, да државна управа врши надзор над самоуправним пословима општинских самоуправних органа и то преко средског начелника. Господо, па ми смо се сви жалили и сви знамо како средски начелници злоупотребљавају своју власт. Господо, ја сам прочитао стенографске белешке иза Уједињења па до данас и свуда сам видео како средски начелници злоупотребљавају своју власт. Он није средски начелник, он је пандур. Средски начелник има право да присуствује седницама општинског одбора, каже се даље у овоме пројекту, али и то, господо, није добро. Према овоме извршна власт може у свако доба да прегледа рад општинских органа, али како ће то да се сврши, господо. У § 127 каже се даље, да се противу одлука општинског одбора може жалити ресорном министру у року од 8 дана и да против одлуке министрове не-

ма правна лека. Кажите ми, г. Стојадиновићу, где је ту самоуправа? Ако би имали бар парче од самоуправе овде, онда би се требало жалити Државном савету, а не Министру. Када би ми имали увек једног таквог Министра, као што је г. Жика Лавић, кога ја веома поштујем, и који је прави Министар, ја не би ништа даље рекао. Али, господе, може да дође за министра један Прибићевић или други ко, који је чисто политичка личност и он онда као политичка личност не може оваква питања објективно да просуђује нити објективно да реши. Само је Државни савет позван да о таквим стварима суди и свако треба да има право жалбе врховном суду — Државном савету. Ја сам зато био слободан, господо, да се приликом законског тумачења одредбе закона о чиновницима о отпуштању чиновника изјасним противу онаквога тумачења, када сам рекао да ми изнето обраложење за овако тумачење не смемо прихватити. Сваки чиновник треба да добије могућности да се жали Државном савету против одлуке министрове, ако је она неправедна, па ће Државни савет такву одлуку поништити, као што је учинио и у оним случајевима против одлука Министра просвете које је поништио. Исто тако, господо, и овде треба свака општина да има права да се жали не само Министру, него и против његове одлуке Државног савета, а Државни ће савет праведно ствар да реши, па макар он и демантирао и бојкотирао и игнорирао одлуке ресорнога министра.

Господо моја, § 130 је знак да код нас нема слободе, већ да код нас влада апсолутизам и вицантијски деспотизам. Овде се, господо, каже на једноме месту: „који су штетни по важне државне интересе“. Државне интересе! Јесу државни интереси и интереси једне странке, јесу ли државни интереси, интереси једнога режима? Господо, мора да се зна шта је то држава и шта су то државни интереси. На основу овога параграфа може сваки министар и сваки средски начелник и сваки бан потпуно да уништи све, па државне и самоуправе. Ту нема самоуправе и господи могу да говоре шта хоће. Ја сам у име Дравске бановине, па макар био и сам, противу оваквог закона. Ја сам био противу закона о трошарини када се говорило о алкохолу, па су ми онда све општине дале па право, јер су се тада жалиле. Пошто је овим општинска самоуправа потпуно уништена, то ја у име Дравске бановине протестујем противу овог закона и гласаћу против њега.

Поштрејседник Др. Авдо Хасанбеговић: Има реч господин Душан Иванчевић.

Душан Иванчевић: Господо народни посланици, падају приговори да овај закон није добар. Донета закон није тако добар да би могли бити с њиме задовољни сви народни посланици, народ и општински службеници. Господо, то ми признајемо сами. То признајемо и ми који смо у одбору на томе закону сарађивали. Но пита се зашто овај закон није бољи и зашто није такав какав су очекивали и народни посланици и народ и општински службеници.

Када би, господо, пре овога закона постојао у целој земљи један општински закон, па би тај закон имали да поправимо и донесемо други место њега, онда би у том случају овај закон био за 50%, па и 100% бољи него што је данас. Али овај

закон, који је данас пред Народном скупштином, имао је да ликвидира 10 разних закона и 10 разних општинских уређења, и кад се има да ликвидира тако једно стање, онда се не може донети такав закон какав се очекује, него онакав какав се може у компромису са оним стањем које постоји. Тих десет закона и десет разних уређења који су постојали у Југославији, створили су равне укоренење традиције, навике, обичаје; схватања и погледе, којих се људи лако не одричу, а закон који се доноси мора да о томе свему води рачуна; и законодавац мора да прави компромисе са оним стањем које је ту. Због тога овај део закон је управо плод многих компромиса, и зато што је дело многих компромиса, није у пуној мери онакав какав смо желели да буде. Пре свега сам одбор морао је често да прави компромисе са владиним погледима, а опет Влада је морала правити компромисе са захтевима народних посланика и да мења своје предлоге. Но најтежа је борба била између самих посланика, зато што су једни посланици морали да попуштају другима, и из тих међусобних борби рађају се компромиси да се дође до решења које би задовољило обе стране, а често пута донето је такво решење које не задовољава потпуно ни једну ни другу страну, него тек донекле. Ја ћу вам на неколико параграфа показати то дело компромиса. Узмите на пример § 3. Тенденција је овога закона та да се стварају велике општине. Влада је предложила да најмање општина мора да има 2.000 становника. Међутим тај број био је страховито мали за народне посланике из западних крајева Југославије; Они су тражили да најмања општина мора да има најмање 5.000 становника. Међутим за народне посланике из Србије и тај број од 2.000 становника био је већ голем, и значио је борбу схватањима и тежњама народа у Србији, који жели да има што мање општине. И сад видите компромис је у томе, да је у пројекту закона који је пред вама ушло, да општине морају имати најмање 3.000 становника. То је измирило становниште оних који су тражили да општина има 5.000 становника са онима који су тражили да општина има 2.000 становника. Међутим то није потпуно задовољило ни једну ни другу страну. У § 25 одређује се број одборника. Народни посланици из Србије тражили су што већи број одборника, а посланици из осталих крајева Југославије тражили су мањи број одборника. Они су се борили противу великог броја одборника, јер велики одбор прелази тако рећи у скупштину, и што је већи одбор то је и тежи рад. И ту се дошло до неког компромиса, али није се могло остати на томе. Посланици из западних крајева поднели су амандман који иде за тим да се да слобода општинама које не желе да имају велики број одборника, да га могу смањити на једну трећину. Тај ће амандман доћи пред Народну скупштину и њиме ће се у неколико измирити једно и друго становниште: Оне општине које желе да имају велики број одборника могу га и имати, а оне које то не желе, могу да га смање за једну трећину.

И у § 59, где се говори о претседницима општине, била је велика борба између два становништа. У Србији су навикли на то да се одмах код избора види и зна ко је претседник општине, дак-

ле да сам народ непосредно изабере претседника општине. Ми смо тамо научили да сами одборници слободно бирају претседника општине. И овде су та два супротна гледишта измирена у неколико на тај начин што се је одлучило да се по једном амандману који ће бити, предложен и о коме је већ постигнута сагласност, претседник општине, односно први одборник на листи, ако не може вршити дужност претседника, моћи ће да се захвали на тој дужности без оних штетних последица које постигну остале одборнике у таквом случају и тако ће доћи за претседника онај други одборник са листе.

Дакле, видите, господо, ми смо и сами између себе морали да правимо једни другима уступке и концесије, и сами смо се борили између себе да дођемо до неких решења, која ће задовољити народне тежње и жеље из појединих крајева.

Има неких добрих ствари које нису ушле у овај законски пројекат због отпора Владе, али исто тако има и много добрих ствари које овде нису ушле због отпора самих народних посланика. Велика гласа а мањина са својим предлогом пропада.

Због тих разлога овај закон има доста својих недостатака, али и поред свих тих недостатака који постоје и које ми признајемо, овај закон је безусловно један велики корак унапред. Да није ништа друго, него само то што је ово први закон у Југославији после 14 година уједињења, само то по себи значи већ један велики напредак, велики напредак после 14 година уједињења крај 10 општинских закона који постоје сада и крај 10 разних садашњих уређења. Велика је важност овога закона и у томе што он ликвидира једну прошлост, која нас је делила у разним покрајинама, што он брише многе разлике које сада постоје у уређењу општине и општинског живота у Југославији и што он изравњава терен на коме ће после више година а можда и деценија изградити се један много бољи и савршенији закон од овога, коме ће он дати могућност да се донесе и да буде добар. То ће бити разуме се, у оно време кад у Југославији настану боље и сређеније прилике него што су данас, кад се мисао народног јединства боље спроведе и оствари него сада, и кад нестану оне грдне разлике које данас постоје у појединим нашим покрајинама. Те су нас разлике спречиле да данас имамо много бољи закон него што је овај. А кад тих разлика нестане, онима после нас биће много лакши посао. И баш те разлике које данас постоје јесу и највеће оправдане што овај закон није бољи и што није онакав какав смо ми сами очекивали и тражили.

Ја ћу кратко да споменем која питања у главном овај закон решава и да уповорим Народну скупштину на то колико је овај закон збиља та питања решено.

Пре свега овај закон иде за тим да реши питање уређења општине. У спајању нових општине, у дељењу старих, у издвајању појединих места, овај закон даје народу велику слободу. Ја мислим да је у томо вакоп врло либералан и да му, са те стране, не треба правити, нити се могу правити, приговори. Тежња је закона да створи што веће општине, али он не иде за тим да насилно поништи мале општине, које данас постоје. Одредба закона о општинама о најмањој општини од 3000 становника, заправо је одредба за будућност и мислим да је потпуно неоправдан страх наших другова из Србије,

који се боје § 3 као да он поништава стање, које сад у Србији постоји и као да ће он изазвати неко комешање у народу противу овога закона. Тај страх је сувишан због тога што се већ сад, у прелазним наређењима у § 138 даје једна одредба која готово сасвим препушта народу хоће ли своје општине спајати или не. Шта више, крај тога §-а који већ сад даје то право народу, доћи ће још један амандман, који иде за тим да још јаче потврди то да народу стоји на вољу спајање тих малих општина. Дакле, кажем, у том погледу је закон дао народу пуну слободу, можда и превелику, у колико су збиља, веће општине боље од малих и због тога страх од прве главе и њених параграфа нема никаквог основа.

Одредбе о саставу општинског одбора и о набору одборника можемо рећи да су углавном добре. Приговарало се са стране наше да су одбори гломазни. Међутим, као што сам рекао, са амандманом који ће се поднети и евентуално примити и тај ће се приговор потпуно одбити, јер ће општини бити стављено на вољу, да те велике, гломазне одборе, могу за трећину смањити и на тај начин добити одборе који ће бити више способни за рад.

Господин Гаграичић и ја предложили смо у одбору, помогнути од великог броја наших другова, да се даде активно право женама домаћицама, дакле ограничено право женског гласа, домаћицама које се баве трговином, земљорадњом, занатима и слободним професијама. Ја мислим да је тај предлог био потпуно оправдан, и да ми треба да дадемо право гласа свима онима који су заинтересовани за општинске послове. А кад ми дајемо право гласа онима који ништа немају, који су бескућници и скитнице, онда је срамно да не дамо право гласа женама домаћицама, које воде свој домаћук самостално, које се интересују за општину, зато што општина од њих тражи да плаћају прирез од свог имања, и зато женама треба дати то право и ми ћемо с тим предлогом поново доћи пред Скупштину. Зато ја апелујем на све вас народне посланике, који сте овде, да тај предлог подупрете, јер је потпуно оправдан. (Одобравање. *Милорад Марковић*: Само да иду у рат!) КOLEГА каже да иду жене у рат. Ја ћу на овај приговор да кажем ово: За време светског рата отишли су мушкарци у војску, остале су жене саме. И в ружје, господо, кад су жене остале саме домаћице да ни једно имање, које је било пре тога урађено и добро, није пропало (Узвици: Тако је) него је свака жена сачувала имање, а много пропало имање жена је унапредила. (*Милорад Марковић*: Нису имале право да задужују и продају)

Код нас су имале.

Овај отпор извесних народних посланика против тога да се даде женама право гласа последица је опет традиције и назадних и преживелих схваћања. Оно је последица онога времена када муж није кавао: Моја жена, него, „да простите моја жена“. Та су времена прошла. То није више „да простите моја жена“ него је то мој друг, раван мени, који заједно са мном води борбу у животу и који има пуно право да у својим правима иде напред, а не назад.

Господо, ја бих вас хтео нарочито упозорити на ово што у закон није ушло, а што ћемо ми једним амандманом поново предложити. Са много страна, и из редова народних посланика и из народа, тражило се да не може бити одборник онај

који уредно не плаћа порез и прирез. Тај предлог још није прошао, али ћемо га ми поновити и ја апелујем на вас да такав предлог примите. (*Миланко Милутиновић*. Није да неће, него не може да плаћа, али ће зато сутра, кад буде ишао у рат ићи и тај што не плаћа исте онако као и онај што плаћа и може да плаћа!)

Порез и прирез мора да се плаћа и ако ико има да га плаћа, то у првом реду има да чини општински одборник, који треба да предвучи у дужностима, а никако тиме што је постао одборник да стиче привилегију да ништа не плаћа.

Ваш кад је овај пројекат у штампи објављен добио сам масу писама од сељака који то траже, јер кажу: „Чим неко постане одборник, тај виши не плаћа прирез и сматра да је тиме добио неку привилегију да не плаћа“. Господо, одборник мора да предвучи са плаћањем, а не са неплаћањем.

Ја држим да § 47 сувише протежира победничку листу. Ја нисам зато да се победничкој листи даду две трећине одборничких места. Ја мислим, и то сам становиште заступао и у одбору, да је потпуна на месту, ако се победничкој листи даде једна половина одборничких места, а друга половина да се подели на све остале листе. Тиме би била добивена јака већина за рад у одбору и у најгорем случају, а сам закон изгледао би много либералнији.

Овај закон у довољној мери осигурава право жалбе незадовољној странци приликом избора.

Исто тако је закон у пуној мери заштитио изборну победу од којекаквих злоупотреба жалбама са стране оних, који са изборима нису задовољни и који су крај ранијег законодавства у неким нашим крајевима често пута подносили жалбу, не зато што су били уверени да избори нису правилно проведени, него због тога што је закон допуштао да ожалбени изборни резултат не дође до пуног изражаја, т. ј. да у томе случају нова управа не може доћи на власт све док се жалба не реши, па су власти често пута знале задржавати по неколико месеци те жалбе, а све докле је стара управа водила послове. Овај закон је то пресекао и он је у томе погледу врло либералан. Одредбе овога закона са те стране заштитиле су потпуно вољу народа која је на изборима изречена.

У погледу делокруга општина и народ и народни посланици очекивали су да ће овај закон дати општинама много шири делокруг него што је дао, а нарочито да ће општите бити надлежне за суђење свих кривица за које народ мора да иде без потребе среском начелнику и суду. У овом погледу овај закон није донео те олакшице народу, које је он од њега очекивао. Приликом дебате у одбору г. Министар унутрашњих послова кавао је да ће се ускоро поднети закон о иступима и да ће онда Влада задовољити ту потребу народа, јер ће тим законом бити пропуштено право општинама да решавају оне ствари које тражи и народ и посланици, а које овим законом нису дате. То обећање г. Министра је једна утеха за оне што овим законом писмо добили, за оно што је тражио народ и ми посланици, а то ипак није потпуна утеха, јер ни тим новим законом о иступима неће се пренети на општину да решава о свима кривицама које се траже.

Што се тича § 74 о надлежности председника,

ја изјављујем да се слажем у томе са мишљењем г. дра Михаиловића, који је о тој ствари јуче говорио и који је изјавио бојазан да је дата претседнику општине велика надлежност, нарочито због тога што има пуно претседника који нису за свој положај спремни.

Овим законом нису решена многа питања општинских службеника. Многа питања нису решена никако, а нека су решена само донекле. Жеља је наша била да овај закон донесе многе прецизне одредбе, али приликом расправе у одбору уверили смо се да су прилике у нашој земљи толико равнотеже, да је немогуће решити питање службеника за целу земљу једном одредбом. Стога је стављено банским већима да она решава својим уредбама према приликама у бановинама. Такво једно питање на пример била је жеља нас већине посланика да се реши барем питање минималне квалификације за општинске службенике. И то питање нисмо могли да решимо овим законом зато што постоји таква равлика на пример између Дунавске и Вардарске бановине, да је немогуће донети исти пропис за обе бановине и за целу земљу. У тој ствари банска већа имају да сврше један огроман посао, али је зато закон дао директиве банском већу и ставио им је у дужност која ће питања да решава и како. Углавном су захтеви општинских службеника овим законом уважени. Главни захтеви су ушли у закон и у закону дата је основа да та питања банско веће реши. На пример: та су питања о квалификацијама, о пријему у службу, о попуњавању места и одређивању пензија. У закону овом нису одређене минималне плате општинским службеницима, али то је поправљено, јер је донесен амандман који је примљен и од одбора и Владе, да банска већа имају за дужност да одреде минималну плату за све општинске службенике. То је питање важно и крупно, јер не можемо дозволити да се општински службеници препусте на милост и немилост општинског одбора, него ће банско веће одредити колико је минимална плата појединог звања и свакој општини стоји на вољу да ли ће те плате да повећа или не.

То је крупно питање службеника које је решено, може се казати повољно. Исто тако је решено и питање пензија, и пензионог фонда. Пензион фонд је обавезан за сваку бановину. У њега дају улог службеници, општине и бановине.

Исто тако питање које је интересовало нарочито службенике у Савској бановини, питање о непреместивости, решено је повољно. По овоме закону више преместивости нема. Општински службеник стиче, то што они кажу, своју сталност. Не може се преместити и та непреместивост настаје 60 дана по доношењу овога закона. (Један глас: То није ушло у пројекат!) Јесте! Јесте! 60 дана по обнародовању овог закона укида се она уредба у Хрватској о преместивости службеника и тиме се постиже оно што су службеници из Савске бановине тражили.

Велика се борба водила у одбору због дисциплинских судова. Влада је настојала на томе да се оснују два дисциплинска суда, односно дисциплински суд два степена. Први код средњег начелства, а други код банске управе. И службеници општински и ми народни посланици нисмо било за тај дисциплински суд првог степена код средњих начелства,

изјављујући да је тај суд сувише близу оним приликама где се има да суди, па смо хтели да дисциплински судови буду код банске управе. Иако у тој ствари нисмо успели, ипак према изјавама министровим у одбору и овакав дисциплински суд значи напредак према стању, које је до сада постојало, јер досада је средњи начелник могао сам својом влашћу да кажњава општинске службенике, а према садашњем закону и изјави Краљевске владе за мање кривце судиће општински одбор, а за веће дисциплински суд првог и другог степена. Према томе оно што је досад средњи начелник имао да свршава, сад је пренесено у компетенцију једног суда, који је ипак гаранција да ће бити боље него што је до сада било.

Општински службеници тражили су да се и њима привлажу повластице које имају државни чиновници. Ми смо посланици тај њихов захтев подупрли свом снагом, али због отпора владиног, тај предлог није прошао. Једино постоји могућност и донекле обећање од стране Г. Претседника владе да ће се евентуално деловојама општинским признати повластице у вожњи на жељезницама, због тога што деловоје имају често да путују у службеним стварима у корист државе, те би те повластице биле као нека накнада за трошкове, које општине подносе за државу.

Захтев је био од стране општинских службеника и многих посланика да се општинским службеницима даде право да састављају неке исправе и да свршавају неке правне радње, које не би требали да свршавају судови и адвокати, али ни у тој ствари није се успело.

Остаје, господе посланици, једно питање најважније, најкрупније, а то је питање општинских финансија. Народ је углавном очекивао то како ће овим законом да се реши питање општинских финансија, због тога што су у многим крајевима општине толико оптерећене општинским прирезима, да је њихова делатност потпуно замрла и да је народ толико оптерећен да се више ни терети не могу подносити. И то питање није решено како се очекивало. Пре свега овај закон не пречишћава то питање које дужности у пренесеном делокругу има општина да свршава бесплатно, а то је уз штету и какву и колику. Затим општина данас сноси многе терете, који по нашем мишљењу нису оправдани или нису сасвим оправдани. Ми смо покушали да скинемо неке терете, али нисмо успели или смо успели само делимично. Тако н. пр. да општина плаћа станарину средњем начелнику, послужитељу и средњем начелству. Није оправдано да општина сноси те терете, то треба да сноси држава. Ми смо то тражили, али пошто влада изјављује да је ситуација таква да држава у овој мах не може примити те терете, то ти терети остају и даље на општинама.

Исто тако нисмо могли да скинемо са општине трошкове, које она мора да сноси због путовања општинских чиновника по војним стварима, онда о давању бесплатног подвоза ит.д. Изгледа једино да ће неки терети са општине моћи да се скину постепено путем других закона. Ја до душе у то много не верујем, али ипак пало је обећање од владе и изгледа да оно у чему нисмо успели код овог закона, могли би да успемо код других ва-

кона, као н. пр. за дрва учитељима, за ненаплативе болничке трошкове ит.д.

Данас су наше општине преоптерећене прирелима. Могу да вам кажем да има примера веома тешких. Ево на пример у Општини зрмањској, на крајњем југу Савске бановине, где је општински прирез 1927 год. био 2.291%, 1928 прирез је био 2.322%, а 1930 тај је прирез смањен на 930%, али и онда кад је смањен на толику суму порезни обвезаник, који плаћа у тој општини 3:500 динара државне порезе, плаћа скоро 29.000 општинског приреза, тако да је тај општински прирез толики да потпуно поједе све оно што је њему порезни одбор израчунао да има чисте добити и још има да плати 7.000 дин. на то.

Због оваквих прилика живот је у нашим општинама потпуно замро и да тај живот крене напред безусловно је потребно да што пре буде решено питање самоуправних финансија. И бановинама и општинама треба дати најширу самоуправу, нарочито да потпуно посредне порезе, трошарине и таксе, повећавати са много више слободу него што је то данас.

Од стране Владе пала је изјава да ће се донети закон о банским самоуправама и закон о самоуправним финансијама и да ће и та питања бити решена која овим законом нису решена.

Дакле, опет имадемо једно обећање, да ће се једним другим законом, поправити оно, што овим законом није решено.

Сматрам да је § 98, који говори о одобравању буџета, добар. Треба ићи затим да се са централне власти на бановине пренесу сви послови, које централна власт не мора да врши, и које није потребно да их врши.

На крају свога говора, хоћу да кажем ово: овај је закон значајан због тога, што он ликвидира десет старих досадашњих општинских закона, и десет разних уређења општинских. Значајан је због тога, што је он један велики прилог на раду уједињавања наше земље, и на спровођењу идеје јединства. Значајан је због тога, што ће овај закон извршити први покушај за једнаким уређењем општина у целој земљи. Ја кажем „покушај“, зато, што овај закон и нема те намере да изједначи сва уређења због тога, што је у овом часу разлика сувише голема. Он само изравнава терен за будућа времена, за будући закон који ће бити бољи од овога, али који ће бити лакше донети, него што је овај закон донесен. Овај закон је решио доста питања, и то нека питања је решио посве повољно. Најмање су решена питања општинског делокруга, општинских службеника, и општинских финансија. То су три најкрупније замерке, и три најтежа питања: Питање општинских службеника имају да реше бановине. А при решавању питања општинских службеника биће девет разних уредаба бановинских, и ми господе већ данас, са највећим интересовањем чекамо те уредбе, да видимо како ће оне изгледати и како ће та питања бити решена. Велико је питање дали ћемо те уредбе читати више са задовољством или са чуђењем. И баш у тим уредбама највише ће се показати, колико су грдне разлике у бановинама и како је било тешко та питања законом решити.

Господе, питање општинског делокруга и општинских финансија као и многа друга питања и

ако нису решена овим законом, ипак још могу бити решена другим неким законима.

И ако нас овај закон у овим стварима сада још не задовољава, ипак ствар није пропала. Овај закон је основица, на којој имају даље да раде бановине са својим бановинским већима и да на основу њега доносе уредбе. Али, господе, имате да радите и ви, старајући се, да код сваког закона, који се тиче општина, настојите, кад се закон буде поправљао или мењао, да се из тога закона излучи све оно, што општине сувише терети. Према томе и Бановинска већа и Народна скупштина имаће још доста посла, да питања општинска реше потпуно и онако, како народ тражи и захтева.

Пошто је овим законом дана добра и повољна основица за тај рад, ја ћу гласати за овај закон. (Пљескање)

Поштрејседник Др. Госта Поповић: Реч има народни посланик г. Милићко Милутиновић, ради личног обавештења.

Милићко Милутиновић: Господе народни посланици, г. предговорник је казао, како треба у закон унети, да онај, који није платио порез и прирез, не може гласати и да нема право гласа. (Граја и звици: Није то казао!)

Господе народни посланици, овде је господин предговорник поменуо реч сиротиња, и кад је та реч поменуто, ја морам да станем на страну тога сиротог народа. Господе, ко воли да није добар, ко воли да не плати порез и прирез? Сваки би волео да плати порез и прирез, али шта ће да ради, кад не може да плати, јер му је или убио град летину, или је толико осиромашно да нема од чега да живи и наравно порез не може да плати. (Граја. Многи посланици упадају у реч).

Ја нисам никоме упадао у реч, и молим господе посланике, да и мени не упадају, јер ако продуже даље овако, и ја ћу другима упадати у реч.

Господе народни посланици, ко је највише ратовао у овој нашој држави? Највише је ратовао баш та сиротиња, која је била за све време ратова са пушком у руци у рову, а сви остали, који су били добро снабдевени повчано, они су се извукли у позадину. Зато вас молим да им то право не кратите, јер треба да запамтите, да и сутра ако дође прилика да се дође до неког рата са непријатељима, опет ће баш та сиротиња да иде прво у тај рат. (Жагор. Гласови: Није он тако говорио!) Господе, ја сам чуо да је тако говорио, и зато ја морам да узмем у заштиту сиротињу.

Сад ћу опет да кажем неколико речи о примедбама, које су пале овде, да се да право гласа женама, које су школоване. Ја ћу, господе, увек бити против тога, да се само њима да право гласа. Ако се уопште даје право гласа женским, ја сам зато, да се даје свима право гласа, а не само неким. Јер господе, ко је највише радио у овој држави од жена? Највише су радиле сељанке. Ви сви знате како сељанка упрти своје дете на леђе, и понесе и мотику, или сри. Тако исто носи о ручак, или фруштук на њиву онима, који тамо раде. И сељак и сељанка раде и хране почевши оне од мрва па до највећег брва. Наша сељанка носи упртено своје дете, и гаји га, докле га не одгаји, да може да брани државу.

Зато господо, ако се већ даје женама право гласа, ја сам за то, да се то право даје свима пунолетним женскимма. (Живо одобравање са пљескањем).

Потпредседник Др. Коста Поповић: Има реч народни посланик г. Вукашин Спасовић.

Вукашин Спасовић: Господо посланици, овај закон о општинама народ жељно очекује и нада се да ће се чим буде потпуно готов, одмах наредити да се изврше избори општинских управа, јер нерадо подноси досадањи начин постављања општинских часника, па ма ови били и бољи од оних које ће он изабрати.

Ја мислим, господо, да би у § 3, где стоји наглашено да свака општина мора имати најмање 3000 становника, требало прецизирати колико најмање становника може бити у општинама, где теренске прилике присиљавају да се мора образовати и са мање од 3.000 становника. Ово због тога, што ће се десити да се жели и тражи особена општина, од по неколико стотина становника, које би се општине тешко могле одржати — опстати.

Исто тако мислим да би у § 75 требало одредити плату председнику и члановима с обзиром на број становника у дотичним општинама, онамо, где се не би нико примио да ове дужности врши из почасти. Ја не знам господо, да ли би се ко од нас данас примио да врши дужност и отравља општинске послове само из почасти, јер се за свеколики ред и рад у општинама носи морална па и материјална одговорност.

У погледу почасти много је завиднији положај нас народних посланика и других, него што је положај председника и општинских часника, па ето ни један од нас овде не врши овоје дужности само из почасти.

Како општине по чл. 95 саме из својих средстава плаћају потребно им особље, а с друге стране од укупних свих послова које општине врше, по § 84 тачка 6 скоро $\frac{1}{3}$ су послови државни као н. п. извршење наређења државних власти, подношење свакодневно разних извештаја државним властима; израда регрутних спискова итд. — то сам мишљења да би и држава требала да помогне општине у следећем:

Да све општинске деловође плаћа држава и да се деловође уз то и третирају као државни чиновници. Јер знам колико је важан, обиман и напредан рад једног савесног општинског деловође, који је душа општине, пошто се овакве деловође увек налазе на свом послу, у својој — општинској канцеларији, без обзира на канцеларијско доба и време, па чак и у празничне дане.

Ја молим Краљевску владу и вас господо посланици, да ове моје напомене примите и да се унесу ради потпуности и јасности у овај закон. (Одобравање).

Потпредседник Др. Коста Поповић: Реч има народни посланик г. Милорад Марковић.

Милорад Марковић: Господо народни посланици, једва једном после 14 година ево дође нам на ред да расправљамо овај најважнији закон који је најнужнији и најпотребнији нашој земљи. Кажем најнужнији и најпотребнији зато, што је главни основ и проблем државе наша општина. Ако су у једној држави добро уређене општине,

ако имамо закон о општинама, онда ће и држава бити потпуно на месту и уређена.

Овај закон, управо овај пројекат законски, који је пред нама, има доста новина, има пуно што шта ново према ранијим законима, али има доста и правина и штурости, због којих ће верујем што нису унешене у овај закон имати доста последица у примени овога закона. Параграфом 3 говори се да свака општина треба да има најмање 3.000 становника. Док су наше општине у предрадној Србији имале тај минимум од 200 бирача. А 200 бирача од прилике могу да имају те општине око 800 до 900 а највише хиљаду становника. Сад се то повећава три пута.

Како и по самој територији тако и по самом начину живота у тим општинама, општине су расподељене биле и са тим својом имовинским и уопште свима оним што им је било на расположењу, сад је уопште немогуће да се те општине групишу без велике штете или велике невође. Па је било далеко боље да остане она цифра од 2.000 становника колико је било предвиђено по владином пројекту.

Другу једну напомену имао бих да кажем по чл. 70 овога пројекта. По чл. 70 овог законског пројекта општинске управе састоје се из председника општине и најмање од 2—5 одборника. Чланова одбора код нас до сада било је по чл. 100 Закона о општинама да се општинска управа састоји од председника и најмање два кмета, а бива да је било и 4 и 5 кметова, јер је било код нас кметова онолико, колико је било села која су састављала једну општину.

Сад међутим имамо општинску управу од два до пет одборника чланова управе и плус поред тога имамо сеоског старешину да свако село има свога старешину. Ја мислим да је оваква управа невољно постављена, јер један сеоски старешина треба баш да буде учесник у тој управи, управо да квалификовани члан одбора буде сеоски старешина, а не да се сеоске старешине засебно постављају.

По чл. 76 и 77 је одређено какав делокруг општинске управе имају. До сада код нас, по нашем старом србијанском закону о општинама, а по чл. 2 и 94, општински суд имао је судску и управну власт, док се међутим у овом законском пројекту сада то нигде не помиње. Помиче се све друго, али се судска власт не даје општинској управи. Истина је да је нашим кривичним закоником предвиђено да се све уопште пренаша на ереске судове. Али, има ли ереског суда у свакој општини? Не може један грађанин, који је учинио једну малу штету у потрици од 10 до 20 динара да иде у ерески суд, да тражи адвоката да му напише тужбу и да тужбу поднесе ерескоме суду, да дакле ерески суд расправља и суди за 10 динара, или можда за један кукуруз, за једну бундеву, за један отесчени прут. Све је то до сада по закону било у делокругу општинских судова, а сада се одузима, јер се овде није унело да те ствари може расправљати општински суд. Кривичним је законом све одузето и овде се нигде у овоме закону не види, да суд може судити на пример у грађанским парницама, као што је било раније предвиђено грађанским закоником до 500 динара, а код продаје непокретности до 200 динара, јер се

то није унело у овај закон, само се у прелазним наређењима помиње да ће општинска управа имати право да суди по законима као што су досад судили судови. Али то је, господо, требало у овом закону прецизно казати шта је било све у закону о општинама србијанским, да се зна шта је компетенција општинског суда, шта он има да суди и до којих граница.

У § 81 каже се да општински одбор има право задужити општину и отуђити њено непокретно имање кад му то одобри Министар финансија и Министар унутрашњих послова по предлогу бана. Господо, у нашем закону за те ствари је било предвиђено да тај предлог чини збор свих грађана дотичне општине, и то се у ствари зове самоуправа, кад сви грађани учествују у таквим радњама и пословима где се тиче њиховог целокупног иметка са којим општина располаже. Овде међутим то је право дато самом одбору који о томе решава, и ако се деси случај да један одбор једнога дана расфућка сву имовину, нико нема права да се љути због тога, јер му је за то дат декрет и он има права да решава сва питања која по овоме закону у његову надлежност спадају, јер се овим законом одбор зато овлашћује.

Ја сматрам да није требало набежавати зборске радње за ове послове. Ја мислим да би требало унети једну одредбу у овај закон, да се зборским решењима све ове ствари спроводе.

Даље, општинска управа по овоме закону нема права направити ни један најмањи објект, који би коштао 100 динара без одобрења грађевинске секције, или без пројекта и прерачуна из грађевинске секције, док је по нашем старом србијанском закону свака општина имала права да утроши до 1.500 динара без одобрења и прерачуна, а у доцније време општине су имале права до 6.000 динара. Сад се овим законом не предвиђа то право и десно би се овакав случај, да је општини потребно да направи један мостик, који кошта 150 динара. Општина треба да дозове инжињера, да сними, да изради план и прерачун који ће коштати можда 1.500 динара са дневницама и километражом и сад један такав издатак од 150 динара мораће да кошта општину до 2.000 хиљаде динара. Исти такав је случај и са једном малом грађевином која би имала да се направи, било са свињцем или кокошарником, јер општина мора да има и модеран свињац и кокошарник по овом закону, јер се овде каже, да је општина дужна набављати расплодна грла стоке и кокошки, а да би имала где да их држи мора за то имати и зграду где ће их склонити. Значи да такав један мали објект уместо хиљаду до две хиљаде динара, треба да кошта четири до пет хиљада динара.

Што се тиче општинских службеника, у § 88 предвиђено је да општински службеници одговарају пред редовним судом, па тамо цитира и каже: да одговарају службеници, односно органи, и општина. Како, господо, овим законом није прецизирано које службенике сем општинске управе бира, онда се ја питам ва што би једна општина одговарала за једног службеника, кога она не поставља, и кога уопште неће постављати. Зато је требало у првом реду предвидети ко ће да поставља ове службенике, да ли бан, да ли општински одбор, да ли цела општинска управа, и према томе ако се утврди

да то поставља општинска управа она за њихов рад и нека одговара као и материјалну штету нека сноси. Она је дужна да их контролише и дужна ће бити да поднесе и штету ако не може да их довољно контролише. Зато мислим да треба избрисати последњу реч где каже да за то треба да одговара општина.

Још сам хтео да кажем о општинским службеницима. Видим да треба да се одређују пензије за општинске службенике и то се наређује овим законом да се једногодишња пензија унесе у буџет општине и да се преда каси, управо том пензионном фонду. Ја мислим, господо, да сваки чиновник од своје плате треба да даје у пензионни фонд и кад на то стече право да му се исплаћује. Сматрам да ниједан општински службеник не би требао да има пензију у првом месецу или у шестом месецу. Кад му се од прве плате буде одузело и дало у пензионни фонд, онда ће тај фонд имати одмах у каси нешто пара за поједине случајеве за исплату пензије.

Првих месеца за пензију биће од прилике од сто један или два или три или пет у први годинама, а затим више по времену службе, а ако буде и већи број нека се из тога фонда и исплаћује. Господо, овим законом предвиђа се, од прилике како су данас општине биле устројене, да треба општине најмање да имају 6 службеника. Кад ми имамо око 5.000 општина у држави, значи да ћемо имати око 30.000 тих општинских службеника. То је, господо, приличан један терет који ће пасти на општинске касе и у погледу пензија и у погледу самих плата. Ја видим да је овде жеља појединих посланика да се одреди минимум те плате испод које се не би смело ићи са одређивањем плата тих општинских службеника. У истини потребно је платити чиновника који ради, али кад се створи овим законом могућност да наше општине остану и даље испод 3.000 становника, да оне остану мале, а ми имамо општину, на пример у моме срезу, које плаћају око 30 и неколико хиљада динара основне порезе држави, па ако се унесе у закон овде да тај минимум плате за општинске службенике треба да изнесе бар по 2 банке дневно, са храном то је 600.— динара месечно, онда ће се десити да тај буџет само за општинске службенике, без председника и оних из управних одбора прелази цифру целокупног државног пореза коју плаћа та општина, а шта ћемо за остале дажбине општинске, и онда би ту народ био осуђен да све што заради да да општинским службеницима и за тај општински прирез. Једно је иaneo малопре г. Иванчевић да се код њега у једној општини прирез повећао преко 2000%. Ја мислим, господо, да треба водити рачуна о платежној моћи нашега народа и оставити њему да узме онолико службеника за своју општину колико му је потребно и да он сам одреди плату онолику колико може да плати, а не натурати му да мора имати толико и толико службеника и да им мора плаћати толику и толику плату. Ја сматрам да би требало оставити слободно општинском одбору да он бира и поставља све своје службенике па да им сам и плату одређује. То је што сам имао да приметим.

Поййррейсседник Др. Коста Поповић: Реч има народни посланик г. Душан Поповић.

Душан Поповић. Господо народни посланици, наш народ са великим нестрпљењем очекује доношење овога закона. Очекује са великим нестрпљењем због тога да би се у целој земљи увео један тип општина, једна јединствена организација општинске управе, а с друге стране да би се дала народу могућност да избором дође до својих општинских одбора, да се отараси и курталише ових декретираних општинских одборника који су многим општинама већ дозлогрдили.

Са првога гледишта: да се овим законским пројектом постиже једна јединствена организација општинских управа, да се постиже управо један тип општина, можемо бити задовољни, јер овај законски пројекат, онакав какав је, доста даје један тип општина. Исто тако биће постигнуто и то у најскоријој будућности да ће се народу дати могућност да приступи избору општинских одборника. Ја са овога места морам да одам признање како одбору који је донео, тако и Краљевској влади која је поднела овај законски пројекат. Тако исто и Народној скупштини којој је пала у део част да тај јединствени општински законик, после 15 година нашег вајединог живота, сада донесе.

У појединостима имам да приметим ово. У § 85, где се говори о општинским службеницима, остављено је бановинским већима да она, према приликама у појединим бановинама, донесу уредбе и регулишу ово питање. То је добро учињено, али ја мислим да би било згодно додати овде један параграф који би могао бити општи, који би се могао примити као општи у свима бановинама, а тачка би се сталности општинских службеника.

Наш законски пројекат о општинама претставља једну компликацију и један екстракт онога што се нашло за најбоље у законима о општинама који сада важе, па се из њега узело и у овај пројекат унеле оно што је најбоље, — тако се овде говорило. У погледу овога што сам сада казао о сталности општинских службеника то није случај. Код нас у Хрватској, у Славонији и у Срему, било је предвиђено у општинском законик да је на само на основу дисциплинског поступка могао један општински бележник да буде премештен или отпуштен. А општинске службенике бирао је сам општински одбор. Државна власт имала је само право предлагања три кандидата. Међутим у овом законском пројекту о томе се ништа не говори. Могуће да ће ове сугестије наћи свога изаза у бановинској уредби, али ја мислим да би ми овде, као врховни законодавни форум, требало да нагласимо ово начело које би требало примити као опште за све бановине, наиме: да општинске службенике бира општински одбор. То би могло згодно доћи одмах из § 75, где би се још рекло да се општински службеник може отпустити или преместити само после наведеног дисциплинског поступка.

У § 84 тачка 2, где се говори о делокругу претседника општине, каже се да он руководи општинским пословима и да је он шеф општинске администрације. Један од поштованих предговорника казао је да ово није згодно речено. И ја се слажем с тим и сматрам до би требало увести у ту тачку 2 овога параграфа да је шеф канцеларије: претседник општински и општински деловођа, јер ми знамо из праксе да врло често имамо претседника, који су врло мало писмени. Међутим, опш-

тинска канцеларија и општинска администрација и сувише је сложена и за канцеларијске послове и за све прописе треба да одговара општинска администрација и општински деловођа, па би с тога то требало и законски нормирати.

У § 3 законског пројекта, где се говори о броју становника, ја сам за то да се остане код владиног пројекта, по коме је број становника једне општине морао износити бар 2,000, а не како је сада тај број повишен на 3.000, јер има много општина, у моме срезу, а и у другим крајевима, нарочито у Босни и Херцеговини, које су много мање од овога броја у 2.000, како је владин пројекат предвидео.

Било би врло незгодно и врло велико нерасположење политичко, ако би се форсирао да се мора спровести спајање општина. Оно би ишло доста на сулу.

У § 76 код тач. 7 где се говори о делокругу општина, био бих мишљења да се дода да може општински суд или општинска управа вршити легализацију јавних исправа, нарочито потписивати грунтове преписе, пошто су у општинској управи лица много познатија, па би им требало то дозволити.

Када се говори о делокругу општинских службеника био би за то да се дозволи општинским бележницима, не толико ради њих, колико ради општинара, да могу вршити и приватно-правну праксу. Ја то због тога чиним што видим и знам из праксе како то бива. Наши општински бележници за које ми имамо најлепше израве и кажемо да су душа општине, као што у ствари то јесу, они су подведени под појам надриписарства, ако се баве и ако издају једну јавну исправу, ако саставе један тестамент, овере потпис итд. Ја знам како то бива у пракси да се поједини општински бележници удесе са једним адвокатом и раде ваједино и ради тога онај који стварно плаћа мора два пута да плаћа. Па када се то ради у пракси, зашто то не би било и у ствари признато да могу вршити, кад они могу вршити много значајније радње, да могу успешно вршити и ове ствари.

У § 29 треба да се ограничи изборно право онима који немају никаквог иметка и ништа не плаћају, нити дају општини. Када ми ограничавамо право и не дајемо право да могу бирати и оне жене које имају самостално занимање, не треба да признамо право онима који ништа не доприносе за просперитет једне општине да могу одлучивати о најбиталијним интересима дотичне општине. Ја бих дакле био за то да они, који никаквог иметка немају и нису ни мало заинтересовани за општину, да не могу бити изабрани за општинске одборнике.

Толико сам имао да кажем. Иначе у погледу општег састава пројекта задовољан сам и мислим да је ово један корак напред. Гласају за, у колонику се уваже ове моје примедбе.

Пошћреседник Др. Коста Поповић: Има реч народни посланик г. Стаменко Стошић.

Стаменко Стошић: Господо народни посланици ни један закон по моме схватању, који смо до сада у овоме дому донели није био толико важан колико овај закон о општинама,

Нећу да кажем да је пројекат кога нам је упутно одбор савршен, али ипак је добар. Ако га ми сада још више поправимо у ономе што је ва једно

добро уређење наших општина најпотребније, биће још бољи.

Велике општине су једна нужда. Господа предговорници говорили су како треба да се уреде општине. Ја сам баш из тих малих, ситних општина и знам да оне не могу да се издржавају. Ситне општине морају имати свога председника, свога деловођу, свога благајника и млађе писаре и разне служитеље и поштаре. У § 25 предвиђен је број општинских одборника који је велики.

Кад се зна да је одборничко место бесплатно и кад се зна да се одборници не интересују баш тако много општинским пословима, него да углавном те послове врше општински службеници, онда је о њима требало мало више повести рачуна у закону.

Даље у закону није нигде речено ко сачињава бирачки одбор и ко га бира. Сматрам да у целој држави треба да буде једнак изборни поступак, а никако да по бановинама то одређују бановинске уредбе. Ја уосталом не видим какви би били разлози да тај поступак не буде једнак за целу државу. Ја не видим потребу да у једној бановини бирачки одбор бира општински одбор, а у другој да га поставља нека друга власт.

Даље није опредељено како ће се извршити подела мандата, па да сва села буду у одбору заступљена која припадају једној општини. Ово се може лако десити, и тако ће нека села остати без одборника као што се и до сада често дешавало, а то ће бити само штетно по интересе таквих села.

У § 59 речено је да ће се одборска седница моћи да одржи само онда, ако сви одборници буду позвани на седницу. Али ако се деси да неко ма из ког разлога није могао бити позван, то значи да се седница неће моћи ни одржати. То значи ако неко од одборника хоће да саботира рад општине, он може да каже да није позван на седницу и због њега се неће моћи да одржи седница.

Затим није добро што се у закону не предвиђа плата председнику општине. Зар се може тражити од једног председника општине да своју службу врши бесплатно. Моја је општина на пример удаљена 40 километара од средског места, а 100 километара од седишта војног округа. Питам ја вас, хоће ли један овакав председник општине три до четири пута месечно да иде на позив средског начелника у средско место, или на позив окружне команде у њено седиште, а да за то не добије никакву награду? Ја предлажем да се остави општинском одбору да председнику општине може по својој моћи да даде извесну плату.

Ни положај општинских чиновника није правилно решен. То би требало решити не само у њиховом интересу, већ баш у интересу саме општине.

Колико год ми опредељивали овде дужности и одговорности председника општине, не треба заборавити да ће и од сада као увек до сада главни функционер у општини бити општински чиновник, на првом месту општински деловођа. Код нас у Јужној Србији на пример, председници општина су обично неписмени људи, а општинске деловође су у ствари и чланови школског одбора и свп важнији функционери у вези са општинским пословима. Они подижу школе, отварају читаонице, стварају задруге итд. То су дакле лица, која за-

служују награду. И до сад је општински деловођа био све у општини, а што смо и поред њиховог нерегулисаниг положаја ипак имали добре општине, то се има приписати само томе, то се има да благодарим само њиховом патриотизму и томе што су били из сељачких редова, те према традицији наших сељака нису дозвољавали да се у општини ради оно што не би било корисно, али се на то не може увек да рачуна и због тога овај кадар мора што боље да се законом обезбеди и задовољи. Општинске чиновнике не смемо оставити на милост и немилост људи који не познају ни њихове заслуге, ни њихове културне ни економске потребе. Кад им ревностно прописујемо дружности и одговорности, дужни смо да пропишемо и минимум права и дужност је наша да те људе обезбедимо.

Много повике има на општинске чиновнике, као да су то пљачкаши или томе слично. Али то није истина. Има више државних чиновника на робији него општинских часника, иако имамо деловођа општинских и благајника који служе за 300 динара месечно. Наше општинске деловође седе у општинама само зато што се падају да ће им овим законом бити загарантован минимум потреба и није искључено, ако им то не загарантујемо, да ће сви отићи у служитеље и напустити општину, јер служитељи државни имају загарантована права, имају повластице на возу, имају пензије и имају минимум плате 750 динара, а општински деловођа који неки пут мора да иде по 100 километара до војног округа, има плату 400 динара месечно. Ако би се мислило да ће имати ко да их замени, онда би се преварили, јер доброга и способног деловођу општине нема ко да замени, па ма какве школе да има, ако није провео у општинској служби бар онолико колико је провео у школи. Општински деловођа је душа народа, он је сваки час у сарадњи са људима и дешава се да дође полицијски писар у општину који не уме да изврши саслушање. Деловођа општински то је велика личност за села. И општинска и државна потреба захтева да се положај општинских чиновника правилно уреди, да им се загарантује онолико припадљености колико им је потребно да буду савесни и предани, да им се обезбеди сталност у служби, да им се обезбеди лична и породична пензија и да им се даду све олакшице које имају и државни чиновници. Ја имам општину која је удаљена 100 км. од војног округа. Деловођа треба да води регуте неколико пута, да врши пренис регистра, па прописује равни поверљиви материјал и како би он путовао стотину километара и од куда би могао да се снабдева новцем кад им 300 динара месечне плате. Зар га не би нагнали да завуче руку и тамо где не треба. Садашњим исправним и способним деловођама, који испуњавају у лове, треба законом дати право на службу, без обзира да ли ће имати квалификације по новом закону, а треба исто тако за извештај из година омогућити повратак у службу и онима које закон није ватекао у служби, а који су можда шефом некога остали без ње, али су се показали исправним или способним. Ово је не само исправно него и нужно, јер општинске деловође не можемо створити за једну ноћ. Кад се нема могућности да се тим људи а обезбеди редовне плате, онда им треба дати бар какво друго обештење и те повластице које уживају и државни

чиновници, а нарочито повластице у војњи, јер не само што они то заслужују вршећи државне послове, него ће они то накнадити, јер ће често путовати, а државне жељезнице неће тиме ништа да пагубе. Гласаћу за овај закон. (Аплауз)

Поштрејседник Др. Коста Поповић: Има реч г. Бранко Аврамовић.

Бранко Аврамовић: Господо народни посланици код начелне дискусије и у појединостима падале су многе жеље народних посланика, да се овај број душа у општинама смањи како то предлаже одборски извештај и да остане владин предлог са 2.000 душа. Разлози су за то, господо, што постоји много општина које имају тај број душа т.ј. мањи око 2000 и треба наћи могућност да те општине остану самосталне. Ја се надам да ће г. извештач наћи начина да у облику како ми предлажемо или ком другом, прими ову нашу жељу, те да општине од 2.000 душа или око тога броја остану самосталне.

Што се тиче квалификација општинских чиновника и о томе пале су жеље од поједине гошпе да се одреди минимум квалификација код овог општег генералног закона и то бар 4 разреда средње школе. Доцније банска већа према овом закону донеће посебне уредбе о статусу општинских чиновника и у њима ће се тачно предвидети квалификације за општине чиновнике према потреби саме бановине. У Дунавској бановини, која је припадала под Мађарску државу, постојали су општински бележници са осам разреда гимназије и правним факултетом. Међутим, после рата кад су дошли други чиновници у те крајеве који нису имали те квалификације, учинили су неке ствари безаконе што је цео сталеж осрамотило. Нека господа колеге и људи из народа прешли су преко тих вахтава и нису тражили квалификације за општинско чиновништво, ма да су исте потребне због самог народа, јер је сваком појединцу у селу потребно да има у општини квалификовани општински деловођа и бележник, нарочито због тога што у селу нема других чиновника сем учитеља и свештеника, те је потребно да деловођа буде квалификован у селу, док у вароши сваки појединац за сваку ствар може да се обрати другим људима са квалификацијама за своје ствари које треба да проведе.

Исто тако требало би безусловно да се у овом закону предвиди, а то да и г. извештач прими у споразуму са г. Министром унутрашњих послова, али ако баш то не може, онда да се од стране г. Министра да сугестија банским већима да се одреди сталност општинских чиновника и да се проведе изборни систем општинских чиновника. Јер је најбољније, господо, ако сама општина изабере своје чиновнике, јер онда они знају од кога зависе, а чиновник не мора сваки час да гледа лево или десно да ли ће га посланик зграбити за леђа или неко на основу денунцијације скинути са његова положаја. Потребно је велим, да се нађе начина да општинско чиновништво буде бирано и да има сталност, тако да не може бити отпуштено без дисциплинске кривнице.

Што се тиче тога да претседник општине буде шеф целе општине, ту би требало мало раздвојити ту ствар. Претседник општине треба да буде претседник општинског одбора, претседник општине

треба да претседава општинском одбору, да буде наредбодавац и извештач општинског одбора, али шеф администрације и шеф канцеларије треба да буде општински бележник из тога разлога што општински бележник као особа квалификованија и писменија зна шта значи наређење и што ће то наређење извршити као шеф администрације друкчије него претседник општине који је често полуписмен и који ће можда из разних обзира тако наређење да не изврши, а општински бележник који одговара својим претпостављеним властима у сваком случају ће га извршити. Треба да се предвиди дакле да ли ће општински бележник бити шеф администрације, јер њега ће свакако да пограби средњи начелник и банска управа ако наређење не буде извршено а неће претседника општине, јер је претседник општине политичка особа. У сваком случају треба одредити да претседник општине буде претседавајућа личност, репрезентативна личност а шеф администрације да буде деловођа, општински бележник.

Што се тиче повластица које треба да добију општински чиновници, пале су многе жеље од стране г. народних посланика. И ја се с тиме слажем да треба наћи могућности и начина да се општинским чиновницима, мислим о општинском бележнику и благајнику, дају повластице у војњи жељезницом из тог разлога што сви државни чиновници и службеници, па чак и служитељи, имају повластице у жељезничким картама, па ако се то не може овде провести кроз овај закон, ја мислим да г. Министар унутрашњих послова у споразуму са г. Министром саобраћаја Правилником то уреди, да донекле и општинско чиновништво буде задовољено.

Исто тако ја бих молио г. извештача да прими овде ову примедбу да се у овом закону унесе једнообразност назива општинских чиновника. Кад ми доносимо један закон за целу државу ја мислим да је потребно да се зна како ће се звати тај први чиновник у општини да ли деловођа или бележник или некако друкчије, ја сам зато да се нађе неки погодан назив, па да назове тако, да се у свима крајевима зове једним именом.

Што се тиче власти самих претседника општина овде је предвиђено да претседник општине може да кажњава затвором од 24 часа или глобом од 50 динара. Ја мислим да ће ту да будем злоупотребан. (Гласови: Сигурно!) Ми знамо како је то у селу. Претседник општине или из политичких разлога можда ће прогањати своје политичке непријатеље или из којих других разлога, он ће да кажњава и доћи ће до немилых појава. Ја, колико се сећам, примили смо у одбору и ову ствар, мањина је изгласала и већина је морала то да прими, зато што је била случајно у мањини, али су онда дошла господа из Народног клуба и можда из шале помогли при гласању да се даде право претседницима да кажњавају са 24 часа. Може пасти на памет претседнику да повове учитеља или попа и да овај буде заузет и да не дође, а он ће онда казати: Зато што ниси дошао? Изродиће се из тога преписка и онај га дисциплински казни са 24 часа затвора. Тај може да протестује, али ће морати ићи у затвор. Ја мислим да треба дати навесно дисциплинско право претседнику, али да то право његово буде ограничено.

Па кад се та ствар расправи код надлежне више власти, онда нека онај за кога је потребно да буде кажњен, нека и буде кажњен.

Што се тиче плата општинских чиновника ја сам за то да се оне одреде према квалификацијама и приликама у појединим бановинама, а ја мислим да ће г. извештач наћи начина да у некоме параграфу унесе минимум квалификација за будуће општинско чиновништво. Ако буде потребно нека буде унесена једна прелазна одредба на оне чиновнике који су се сад задесили на тим положајима, али за у будуће треба да буду за општинске чиновнике у свима крајевима постављени људи са најмање четири разрада средње школе, зато што има маса људи квалификованих који су данас без службе и које треба запослити по општинама, јер су људи учили и биће од користи народу. Ја сам дакле вато да се према приликама појединих крајева и према квалификацијама одређују награде и плате општинских чиновника. Они који имају четири разреда средње школе дошли би у трећу категорију као државни чиновници, са матуром у другу категорију а који имају факултет — јер свакако биће и таквих бележника на пр. у Војводини — нека иду у прву категорију чиновника. Према разним приликама појединих покрајина тражиће се за општинске службенике људи са разним квалификацијама и где се траже и веће квалификације природно је да те људе треба боље и наградити.

Што се тиче тога да се дозволи општинском чиновништву рад приватно-правних аката, то је доста потребно у бившој Хрватској и Војводини било је дозвољено да општински чиновници могу правити тестамент, да могу правити уговоре и вршити сличне правне послове нашем народу олмах ту у селу. То је потребно из разлога тога што народ не мора ићи у град него свршава то у свом селу. Разуме се да је потребно да општинско чиновништво буде квалификовано те да те послове обавља правоваљано.

Овде у овом закону напоменуо је г. извештач и председник одбора г. Др. Стојадиновић да ће се то питање доцније регулисати у закону о градским општинама, а то је питање о фабричким радницима и другим радницима који немају свога имања у дотичној општини. Г. извештач изгледа да сматра да то питање не тачира сеоске општине. Међутим, господо, има и појединих сеоских општина где постоје рудници или какве друге установе где има око хиљаду фабричких радника, као што је на пр. Беоци у илочким срезу и Врдици у иришким срезу. Ту имате раднике из целе наше државе и допета социјална правда захтева а постоје и разне институције Министарства шума и Социјалне политике које се старају о томе да се они правилно опскрбљују у погледу исхране и станова, али ипак по моме мишљењу требало би наћи начина да се некако ограниче права тих људи у дотичним општинама.

Јер незгодно је господо, да на пр. у једној великој општини као што је Врдици, којој је држава натурала дужност да издржава школе, да у тој општини постоји десет учитељских сила од којих само три учитељске силе васпитавају сеоску децу а осталих седам учитељских сила васпитавају децу рударских радника.

И сада општина мора да издржава по закону о школама мор да издржава ни оле свих тих десет одељења, и тако се дешава да општинска управа може да буде изабрана од ових фабричких радника, који ће да изгласају, Бог зна колике трошарине, и да натоваре трошарину селу и сељацима да плаћају а они сами немају никакво имања, и никаквих доприноса ни општинских приреза општини неће доприносити. Имаће право гласања и право намењања тих општинских терета.

Ја молим господина извештача, ако је то још могуће да се тај параграф измени и да се ово право гласања радника репарира и да се ту нека праведност постигне, и да се ограничи право радника фабричких и радника рударских. Иначе са своје стране ја поздрављам доношење овога закона, а гласају за њега, јер је то један закон, који је потребан за наш народ.

Председник Др. Коста Кумануди: Има реч извештач већине г. Др. Стојадиновић.

Др. Милослав Стојадиновић Господо, ја ћу на завршетку дебате у појединостима, рећи само неколико речи. И у овој специјалној дебати, није пало, господо, ни конкретнијих прелога, ни аргумената, који би нас ојачали у уверењу да овај закон не представља један добар, модеран и, с правом смем рећи, један напредан закон. Приговори добрим делом који су учињени, и овом приликом морам то рећи, полазе од претпоставке, да у закон није унето оно, што је стварно унето. Такве смо примедбе и данас чули од појединих говорника, а њих је било много и разноликих у току целе дебате о овом закону. Највећи део тих примедба потицао је, дакле, из недовољног уочавања одредаба које садржи овај закон.

Али, господо, и поред свега тога, било је стараних приговора. Несумњиво да је та околност и дала повода конференцији, која је одржана код г. председника Владе ономад, а којој је дато једно врло погрешно тумачење. Јер је речено, свакако, злонамерно да се Влада носи мишљу, да овај законски пројекат повуче. Господо, ништа од свега тога! Влада се најмање носи мишљу, да пројекат повуче у толико мање, јер је пројекат овде оквалификован као добар и напредан. Отуда нико не види разлога, бар не оправданих зашто би се то учинило. Господо, ако пођемо од логичне претпоставке да је требало и да је боље да се са оном господом нар. посланицима, који би у специјалној дебати имали да чине конкретне предлоге за измену и приговоре овоме закону, једно вече састанемо и да на томе другарском састанку ценимо целисходност њихових приговора и предлогу са техничких разлога, са разлога бржег и бољег обављања овог посла, пошто је немогуће код гласања у специјалној дебати мењати поједине параграфе, најмање оне, који немишљиво повлаче за собом измену осталих параграфа а са гледишта легислативне технике и иначе не би се дала са том лакоћом извести измена појединих параграфа, као што се учимо од појединих предлагача који о томе не воде рачуна, онда је све то диктовало потребу састанка, коме се, сво, придавао, намерно или злонамерно, шири политички значај. У колико се је говорило о самоуправама са оним јединоставним приговорима, ти приговори, господо, потпуно отпадају у колико се сведе на главну мисао, да овоме закону оспоравају атрибуције доброг закона. Узимана је за пример Словенија и Далмација

а изгубило се из вида, да је тамо учињена подела између послова чисто самоуправних и послова пресебног делокруга, и да ненационална држава Аустрија није стављала у дужност општинама послове, које им ставља данас наша национална држава. Она није стављала у дужност општине деликатне ствари војне и државне, јер Аустрија није имала вере у националне општине, самоуправе, а ова наша национална држава има и вере и поуздања у своје општине те им зато и преноси већи делокруг послова. Наравно у закону се каже, да се за проширење тих послова морају обезбедити и потребни приходи. Господо, овај закон обезбеђује самоуправу на свима линијама, а све што је противно истакнуто, чули сте и сами, лишено је здравих доказа.

Градоначелник Загребa и професор г. др. Крбек створио је један леп термин, говорећи о самоуправи "као антидеи самоуправи. Ми не желимо „суправу“ нити да општине буду прости органи државних власти него пуну самоуправу.

Дакле, господо, овај закон не само да не деградира општину на степен државне филијале, него, напротив он даје општинама пуну самоуправу, како у погледу конституисања одбора, тако и у погледу одређивања претседништва, као и у сваком другом погледу. Овде није самоуправа дата само на папиру, нити се формирају самоуправе у смислу дефиниције г. др. Крбека по среди самоуправа у пуном смислу речи. Свима својим одредбама, целим својим смером и у свима многоструким последицама закон о општинама чува начело самоуправе.

Господо, са овим законом ми постављамо не само нове и једнообразне принципе на рад и помет општинских самоуправа у нашој држави, не само да померамо један сигуран корак унапред, наш јавни живот, него ово што чинимо је у исто време и нагвештај једног сигурно бољег политичког живота у нашој земљи, који се огледа у већ наглашеној тежњи нормализирања свега. Овај закон не спада у оне законе које би донела она држава, која нагиње диктатури и чувању односа који се за њу везују, него спада у законе којима тежи слободна држава, управо у читав један сплет законских мера које су управљање на то, да се у пуној мери оствари начело самоуправе, а кроз самоуправу и пуна демократија, самоуправа и демократија стоји у тесној нераздвојној уврзаној вези.

Јутрос сам добио један одличан комунални часопис из Немачке „der Stadt e-Tag“, који је стручан и арбитер за немачку комуналну политику, и ту сам нашао накнадно потврде ономе, што сам ових дана овде тврдио, а наиме, да ми овим законом остварујући нову организацију општинске самоуправе, идемо у сасвим логичној вези друштвеног развика, ка ној мирању целокупног политичког живота. Земља која се удаљује од тих тежњи, т.ј. која снажи дикта уру по неумитним законима хармоније у развиту друштвених снага ради самоуправе. То је на пр. случај са Италијом.

У значајном чланку тога листа каже се, с обзи-

ром на италијански закон о општинама и самоуправе уопште да се тамо уопште не може говорити о општинској самоуправи, што би било само губљење времена и узалудно трошење речи, јер у Италији општинска самоуправа апсолутно више не постоји. Главни фактор у општини није она сама, него један фашистички секретар. Држава је у Италији уништила општину захваљујући режиму који је уништио слободу и наметнуо субординацију фашистичкој свемоћи.

Вама је познато, господо, да су општинске аутономије у Италији нарочито великих градова биле веома чувене и признате. Самоуправе градова чине златне странице италијанске историје; она самоуправа испуњава, дакле, велики део италијанске прошлости, уопште њену моћ и величину. Но самоуправе тамо више не постоје. Њу врше данас експоненти велике фашистичке политике. Иако снажују замерке које су упућене овом законском пројекту, јер наше самоуправе немају апсолутно ничега сличнога са овим што је данас у Италији. Наш закон о општинама спроводи, да то опет нагласим начела пуне општинске самоуправе.

За ршјујући ове своје кратке напомене, ја вас поново потсећам на околност, да је изједначење овако равноликог законодавства наше земље један велики успех и да ће ново општинско законодавство на очуваном начелу самоуправе одвести стању пуне нормализације нашег политичког живота, омогућити најбржу стабилизацију свих прилика у земљи дати добар потстрек за живот, рад и помет свих снага наших.

Са том вером, господо, ја вас молим да приступимо дефинитивном изгласавању овога законског пројекта. (Живо одобравање и плескање).

Претседник Др. Коста Кумануди: Господо, завршен је претрес у појединостима предлога закона о општинама.

Са вашим пристанком, ја ћу ову седницу да закључим.

Као дневни ред за идућу седницу предлажем:

- 1) Гласање о предлогу закона о општинама;
- 2) Избор одбора за проучавање законског предлога о ваздухопловној конвенцији са допусним протоколом између Краљевине Југославије и Републике Аустрије;
- 3) Избор одбора за проучавање законског предлога о сузбијању полних болести;
- 4) Претрес извештаја одбора за проучавање предлога закона о изменама и допунама закона о зборовима, удружењима и договорима.

Прима ли Скупштина прочитани дневни ред? (Прима.) Објављујем да је Скупштина усвојила предложени дневни ред.

Наредну седницу заказујем за сутра, тачно у 9 часова пре подне.

Дашњу седницу закључујем.

Састанак је закључен у 13.15 часова по подне